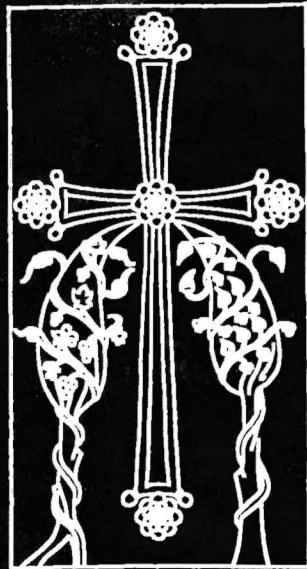

протојереј - ставрофор
Др Радомир Поповић

ИСТОРИЈСКЕ КЊИГЕ СТАРОГ ЗАВЕТА

Академија Српске Православне Цркве
за уметност и конзервацију

Београд, 2007

Прошјореј др Радомир Појовић

**ИСТОРИЈСКЕ КЊИГЕ
СТАРОГ ЗАВЕТА**

Београд, 2007.

Рецензент
Ђакон др Илија Томић

Прелом књиџе
Гордана Недељковић

Прво издање, Београд 1985. године
Друго издање, Београд 2007. године

Умножавање овог уџбеника одобрено је одлуком
Светог архијерејског Синода бр. 2367/зап. 871
од 12. децембра 1985. године

Садржај

Скраћенице старозаветних књига	4
Увод	5
Географија Палестине	9
Становништво Палестине	15
Књига Исуса Навина	17
Подела и насељавање земље Хананске	27
Књига о судијама	31
Књига о Рути	43
Прва и друга књига Самуилова	47
Прва и друга књига о царевима	63
Прва и друга књига дневника	97
Књига Јездрина	101
Књига Немијина	107
Књига о Јестири	113
Изабрана библиографија	118
Попис мапа	119

Скраћенице старозаветних књига

1 књига Мојсејева		Песма над песмама	Пнп
– Постање	Пост	Премудрости	Прем
2 књига Мојсејева		Соломонове	Прем
– Излазак	Изл	Књига пророка Исаије	Ис
3 књига Мојсејева		Књига пророка	
– Левитска	Лев	Јеремије	Јер
4 књига Мојсејева		Плач Јеремијин	Плач
– Бројева	Бр	Варух	Вар
5 књига Мојсејева		Књига пророка	
– Поновљени закони	Понз	Језекиља	Јез
Књига Исуса Навина	ИНав	Књига пророка	
Књига о судијама	Суд	Данила	Дан
Књига о Рути	Рут	Књига пророка Осије	Ос
1 књига Самуилова	1 Сам	Књига пророка Јоила	Јл
2 књига Самуилова	2 Сам	Књига пророка Амоса	Ам
1 књига о царевима	1 Цар	Књига пророка Авдија	Авд
2 књига о царевима	2 Цар	Књига пророка Јоне	Јон
1 књига дневника	1 Днв	Књига пророка Михеја	Мих
2 књига дневника	2 Днв	Књига пророка Наума	Нм
Књига Јездрина	Језд	Књига пророка	
Књига Немијина	Нем	Књига пророка Авакума	Ав
Књига о Јестири	Јест	Софонија	Соф
Књига о Јову	Јов	Књига пророка Агеја	Аг
Псалми	Пс	Књига пророка	
Приче Соломонове	ПрС	Захарија	Зах
Књига проповедникова	Проп	Књига пророка	
		Малахија	Мал

Увод

Старозаветно писано откривење Божије, познато као Стари Завет, ради лакшег и прегледнијег проучавања подељено је према садржини на неколико група старозаветних књига. Оне старозаветне књиге у којима преовладава садржина историјског карактера су историјске књиге. То су:

Књига Исуса Навина
 Књига о судијама
 Књига о Рути
 Прва и друга књига Самуилова
 Прва и друга књига о царевима
 Прва и друга књига дневника
 Књига Јездрина
 Књига Немијина, и
 Књига о Јестири

Историјске књиге у поретку старозаветних књига налазе се у једном низу и следе уједном одмах после Мојсијевог Петокњижја или Торе, а следе уједном им поучне, затим пророчанске књиге, са којима се и заокружује Стари Завет. Наравно, овакву поделу Старога Завета треба само условно схватити јер заповести (закони), поука, пророчанстава има у скоро свим старозаветним списима.

Када кажемо историјске књиге Старога Завета, то не треба схватити и разумети као писану историју какву

срећемо код многих народа Старога века. Историјске књиге, уствари, представљају свештену и свету повесницу-историју Божијег откровења које је дато изабраном Божијем народу у временском распону од пророка и боговидца Мојсеја, Исуса Навина – његовог наследника, па све до повратка из ропства у Вавилону. Посматрано временски то је опис најважнијих догађаја из јеврејске историје од тренутка када су дошли и населили Обећану земљу па све до повратка у ту исту земљу после робовања у Вавилону (– чак је поетски то ропство описује пророк Јеремија у Псалму 136:

„На рекама Вавилонским,
тамо сеђасмо и плакасмо,
када се опоменусмо Сиона ...).“

Овај период јеврејске старозаветне историје обухвата време од око 800 година, када су се у историји народа старога Истока одиграли велики, многи и значајни догађаји. Библија донекле прати развој тих догађаја, јер је и свештена историја Израиљаца у својим основним токовима уткана у историју тих народа. Дакле, овде описани библијски догађаји, личности припадају општој историји цивилизације Блиског Истока и шире.

Јевреји су у старозаветно доба имали веома развијен осећај за праћење сопствене прошлости. Осећање да је Бог свемогућ, свудаприсутан, да је Творац свега видљивог и невидљивог, па и времена и простора, никада не напушта старозаветне писце. Све што се догађа није случајно, све бива по Божијој вољи и допуштењу и све служи као добар свештено-историјски пример кога се увек треба сећати и опомињати као очигледног Божјег сведочанства и учешћа у човековом животу. Зато пророк Мојсеј на једном месту и каже: *И нека ове речи које ти ја зајоведам буду*

*у срцу твојем. И часио их најомињи синовима својим, и говори о њима кад седиш у кући својој и када идеш иућем, кад лежиш и кад усћајеш. И вежи их себи за руку за знак, и нека ти буде као њочеоник међу очима. И најиши их на довраћницима од куће своје и на враћима својим ... И кад ти заћиши син твој: онда кажи сину својему: били смо робови ... и изведе нас Госћод ... (Понз 6:6-9, 20). Дакле, осећај за историју и прошлост се негује, памти, препричава, преноси, њоме се васпитава и поучава сваки нови нараштај. Ништа не сме бити заборављено, изостављено, јер псалмопевац на другом месту говори: *Шћо слушасмо и дознасмо, и шћо нам казиваше оци наши, да би знао њоњи нарашћај, деца која ће се родити, ја и они да би казивали својој деци (Пс 78. 3-6).**

Овај кратак преглед старозаветне историје намењен је пре свега онима који се први пут упознају са Старим Заветом. Веома је важно приликом коришћења овог кратког приручника читати старозаветне књиге и тако стицати што потпунију слику о целокупном животу старозаветне Цркве.

ГЕОГРАФИЈА ПАЛЕСТИНЕ

Богом изабрана земља у којој су се догодили скоро сви догађаји Старог и Новог Завета зове се Палестина. Најстарије име за ову земљу јесте Земља хананска (Пост 11:31; Бр 33:51), и значи ниска земља, покрај мора. Првобитно, овај појам је означавао географски простор од Јафе до Газе. Ово име је у доба јелинизма пренесено и на пределе између реке Јордан, планине Ливан и Средоземног мора на истоку. Језички, реч Палестина потиче од речи Филистеји, народ и племе које је насељавало приморску равницу. Ово име се усталило као такво већ у 5. веку пре Христовог рођења.

Осим овог, постоје и друга имена за овај чудесни географски простор: Земља израиљска (1 Сам 13:19), Земља јеврејска (Пост 40:15), Земља Господња (Ос 9:3), Земља у којој тече мед и млеко, и тако даље.

Положај земље – Палестина је, географски гледано, релативно мали простор који износи око 240 километара у дужину (правац север-југ, и обрнуто), од подножја планине Ливан и на југ до Арабијске пустиње. Овај простор је широк око 140 километара – источно од Средоземног мора, до реке Јордан, односно до Јорданске долине. Налази се између 31 и 33 степена северне географске ширине и 34 и 36 степена источно од Гринича. Површина овог простора је око 29.000 километара квадратних. Што се тиче самог положаја, Палестина се налази на веома значајном месту где се укрштају сви путеви који повезују Азију, Африку и Европу. Због свог изузетног положаја, много

пута у историји је мењала политичке господаре и освајаче. Представља једно од најстаријих станишта људске цивилизације уопште у свету.

Планине – Највећа планина у Палестини јесте Ливан (– значи бео) и Антиливан на северу земље (видети карту Палестине). Ливан има име што су му врхови (преко 3.000 метара) бели, јер су увек покривени снегом. У најсевернијем делу земље су Горе Нефталимове, а на југу су Тавор (588 м) и Ермон (2.814 м), и Горе Гелвујске (518 м). Јужније су Горе Јефремове (518 м), Гора Самарјанска и планина Гаризим (881 м). Северозападно се протеже Кармилска гора (535 м). Источно, преко реке Јордан највећа планина јесте Антиливан чији су највиши врхови на Ермону.

Реке и језера – Одмах треба рећи да је Палестина сиромашна водама. Највећа река је Јордан. Она тече у правцу север-југ у дужини око 100 километара (ваздушна линија). Јордан је мирна река и улива се у Мртво море. Његове веће притоке су: Арнон, Јавок и Јармук. У Средоземно море улива се више мањих речица од којих су најпознатије: Восор, Сорик и Кисон.

Мртво море представља географско мало чудо. То је уствари једна увала која се налази 417 м испод нивоа Средоземног мора, вода садржи 25% соли и у њој нема живих бића. Већа језера у Палестини су Хула и Генисаретско (Тиверијадско море) на северу земље. Оба поменута језера река Јордан спаја у свом току. Језера су необично богата рибом.

Клима – Клима у Палестини је суптропска и условљена је географским положајем земље, а то је простор између Средоземног мора и Сиријско-арабијске пустиње. Два су годишња доба – лето и зимски период. После кратке и влажне зиме која траје од децембра до фебруара месеца и обилних киша, долази дуго, веома суво и топло лето. Догађа се да киша уопште не падне од јула до септембра.

Исто тако, у крајевима који се не наводњавају обилне зимске кише потпуно исперу и однесу земљу са површине, тако да жарко и топло лето брзо осуши све зеленило које израсте на почетку лета, зато огромне површине личе на праву пустињу. На великим површинама које нису обрађене преко лета расте мало и бодљикаво биље и траве. Недостатак киша преко лета надокнађују обилне росе које падају ноћу и донекле задржавају влагу. Извори воде такође су веома ретки, и мало их је, а многи током лета сасвим пресахну.

У Палестини дувају ветрови који су условљени близином мора. Лети дува такозвани пасат, а преко зиме антипасат. Ветрови југозападни и западни доносе кишу, док је северозападни ветар хладан и доноси свежину, јер долази из северног, планинског подручја. Из пустиње – правац југоисток, ветар у рано пролеће и јесен погоршава климу, јер доноси ситан пустињски песак.

За климу у Палестини уопштено се може рећи да је блага и здрава. За одевање људи не треба много одеће, а куће и станови се лако загревају. Природни услови за гајење биљака за исхрану су повољни. Треба рећи да у старо доба народ на овим просторима није имао и усавршавао наводњавање њива и земљишта, као што је то било у Египту, у долини реке Нил. У Палестини се често у старозаветним књигама помињу сушне и гладне године (Понз 11:17; 1 цар 17:1; Јл 1: 11–12; 17–20).

У Старом Завету на подручју Палестине најчешће се помињу заразне болести коже. Међу њима је најраспрострањенија губа или лепра (проказа). Знаци ове болести су веома уочљиви: најпре се на кожи појављују црвенкасти приштеви који временом постају бели, а затим се распукну и из отворених рана тече беличаста течност непријатног мириса. Чиреви се потом јављају по целом телу, чак и на језику и на једњаку. Болесник има отежан говор и тешко

дише, опада му коса, обрве и трепавице, слаби очни вид, а болесник по целом телу осећа јак свраб и велику потребу да ране чеше. Болест је све време праћена грозницом. Болесник је морао бити изолован да не би друге заразио.

Од других болести у Старом Завету помиње се свраб, разне оспе и приштеви. Од заразних болести најтежа је куга или чума. У целој Палестини најчешће се помиње грозница: „Удари ће ње Госјод сухом бољешћу и врућницом, и грозницом, и жеђом, и мачем ..“ (Понз 28:22); „И ја ћу вам учинити ово: њуситићу на вас сирах, сухе болестии и врућицу, која ће вам очи исквариити и душу увелиити“ (Лев 26:16). Исто тако, не ретко народ је умирао од сунчанице и капље (– од срца или излива крви у мозак).

Биљни и животињски свет – И поред сушног периода који је дуг, Палестина је веома плодна земља. У Старом Завету се веома често наглашава да је то веома лепа земља, пуна потока, извора и језера, пшенице и јечма, винове лозе, смокве, маслина, бадема, јабука, палми (датуле), лана, лука, краставаца, лубеница, и тако даље. Особина свих биљака које овде расту јесте њихово прилагођавање дугом и лету без кише. У марту месецу расте веома бујна трава која се већ у јуну веома брзо осуши. Остане само веће дрвеће и жбуње које успешно одолева суши. Палестина је веома сиромашна шумама. У Јудеји и Самарији данас шума више нема. На Кармилској гори и у Галилеји (северни део земље) има донекле шуме. Од четинара расте бор, јела, кипарис. Распрострањено је дрвеће са широким листом – терпентиново дрво, храст, кеदार, чемпрес, врба, палма, платани, багрем (акација).

Јудеја и Идумеја немају шуме, али су зато богате маслинама. Галилеја има доста храстове шуме, особито око града Назарета. Долина реке Јордан богата је тропским биљем: терпентиново дрво, балсамово дрво, содомска јабука. У околини Мртвог мора расте урмина палма. Наравно, у

новије време, захваљујући развијеном систему сталног наводњавања у Израелу су велике плантаже банана, лимуна, поморанџи, кукуруза, пшенице и других култура.

С обзиром на дате природне услове, у северном делу земље од животињског света живи медвед (помиње се у Старом Завету) на Ливану и Антиливану, затим јазавац, пума, веверица, хрчак, срна, јелен, лисица, дивокоза, вук, лав, зец.

Домаће животиње су: говеда – веома важна у старо доба као теглећа животиња. Од ситне стоке народ је гајио овце, козе, магарце, камиле. Од времена цара Соломона у Палестини се гаје и коњи, а од времена цара Давида и мазге.

Све животиње, по старозаветном закону деле се на чисте и нечисте – оне које су смели користити у исхрани, и оне које нису смели. Чисте животиње су преживари и које су имале расечене папке (стопала). Пас и свиња су нечисте животиње, и употребљавају се као појмови за презирање и псовку, док се мачка уопште не помиње.

Од птица и пернатих животиља помињу се највише голубови и грлице, које су служиле и за жртвовање, нарочито код сиромашног народа. Познат је надалеко мавски врабац, затим јаребица, рода, ждрал, патка, шљука. Од птица грабљивица у Палестини је живео орао, соко, јастреб, сова и кобац.

Веома су распрострањени гмизавци или рептили. Познате су змије отровнице, од којих је најопаснија мисирска кобра. Затим се помињу 44 врсте гуштера, од којих је најпознатији арапски хордов.

Од инсеката у Палестини живи шкорпија, скакавац – у великом броју, и могу да униште летину. Народ гаји пчеле због меда, има затим оса и стршљенова, бумбара, затим комараца и мува, мрава, паукова, и тако даље.

СТАНОВНИШТВО ПАЛЕСТИНЕ

Палестина је релативно густо насељена земља. Од старине у њој живе потомци Нојевог сина Хама. У Библији се помињу: Рафаји, Зузеји, Омеји, Хореји и Енакими. О овим народима се ништа не зна. Остаци њихове древне материјалне културе: гробови, предмети које су употребљавали од камена су веома оскудни и ретки. Овде је реч о такозваним праисторијским народима Палестине.

У историјско доба, пре досељења Авраама из Ура Халдејског, и пре коначног насељења Јевреја у Обећану земљу, овде су живели **Амореји**, потомци Нојевог сина Хама, за које се каже да су људи високи као кедрови и јаки као храстови (Ам 2:9). У доба патријарха Авраама, Амореји живе на подручју целе Палестине. У приморској равници насељени су **Феничани**, трговачки народ који је увек независно живео у својим самосталним приморским градовима: Тир, Сидон. Трговали су по целом Средоземљу и чак ратовали против Римаљана (Пунски ратови). **Хетити** (Хетеји) су овде дошли са севера и на овом простору су претрпели пораз од Асираца. Они вероватно нису семитског порекла, већ су индоевропљани. На просторима Палестине у њеном североисточном делу живели су **Арамејци** (од Арам (висок)). Њихов главни град био је Дамаск. Треба рећи да су се **Филистеји** населили у јужном, приморском делу Палестине око 12. века пре Христовог рођења. Њихови су следећи градови: Газа, Аскалон, Азот, Гат и Екрон. Филистеји су били веома вешти ратници наоружани гвозденим оружјем, опремљени ратним колима и

коњицом. Често су ратовали са Израиљцима. Били су многобожци и веровали су следећа божанства: Дагон, Астарта и Вал-зевул. Били су толико сујеверни да је постојала изрека: Врача као Филистејац.

На западној страни према Синајском полуострву до Арабијске пустиње живели су **Амаличани**, потомци Исавовог сина Амалика. У крајевима према Арабијској пустињи живели су **Мадијанци** (свађа, расправа), Авраамови потомци (– од Хетуре). Мојсејев таст Јотор свештеник био Мадијанац (Изл 2:21), а пре тога су Мадијански трговци продали Јосифа у Египат (Пост 37:28). Југозападно од Мртвог мора налазили су се **Едомци** – Идумејци (црвен, румен), веома блиски Израиљцима са којима су често ратовали. Од реке Арнон до Идумеје становали су **Моавци**, потомци Лотовог сина Моава. Њихов цар Валак изнајмио је пророка Валаама да прокуне Израиљце приликом уласка ових у Обећану земљу (Бр 22-24). Североисточно од Моаваца живели су **Амонци** (подручје данашње државе Јордан), а престоница им је била у Рави.

То је, укратко, било становништво Свете земље које се често селило, међусобно ратовало и у сваком случају узело учешћа у целокупном животу Израелског народа у Старом Завету.

КЊИГА ИСУСА НАВИНА

Прва историјска књига јесте о Исусу Навину. Име носи по главној личности, а то је Исус (Јехошуа) сину Навиновом. Књига по своме садржају даје појединачан опис освајања Обећане земље од стране Израиљаца и насељавање исте земље на којој ће они остати да живе до новозаветних времена све до данас. Књига описује један веома значајан и пресудан период у историји изабраног народа Божијег. Јасно се каже да су Израиљци ратовали и борбом освојили земљу, населили се у њој, и први пут у својој историји засновали властиту своју независну државу. Исто тако, важно је нагласити да је један од најважнијих чинилаца у оснивању државе и њеном уређењу и настанку одиграла њихова вера у Бога Јахвеа. Господ им је даровао Обећану земљу, али не без борбе и труда. Божја помоћ и активно учешће се увек јасно наглашава и истиче и показује, да без Бога и мимо Бога, и Његовог закона нису ништа могли добро остварити и учинити. Господ је увек био на њиховој страни када су му они били верни.

Писац књиге – је непознат, иако речи: „*Исус Навин зајиса ове речи у књизи закона*“ упућују да је он писац књиге која носи и његово име (ИНав 26:26). Сасвим је, скоро, извесно да Исус Навин није писац целе књиге у њеном данашњем облику. Вероватно су каснији писци, хроничари уредили и коначно уобличио ову књигу. Има библиста који мисле да је Књига Исуса Навина по својим књижевним и језичким особинама слична, или чак истоветна са Мојсејевим Петокњижјем, па је сходно том схватању и

припајају Петокњижју Мојсејевом у једну целину под општим именом – Хексавивлос (Шестокњижје). Међутим, старо јеврејско предање ову књигу приписује управо Исусу Навину, изузимајући само оне делове књиге у којима је описана смрт Исуса Навина и првосвештеника Елеазара (ИНав 24:29-33).

Време писања књиге – Када је реч о времену настанка ове књиге, веома је тешко утврдити тачан датум, просто је то немогуће. У самој пак књизи постоји неколико временских одредница које ипак упућују на време када је књига могла бити написана. Опис саме смрти Исуса Навина, рекли смо, каснији је додатак. Наиме, Израиљци су се плашили Исуса Навина све време његовог живота: „... и бојаху га се, као што су се бојали Мојсеја, свега његовог живота“ (ИНав 4:14). За чудо које се догодило у битки код Веторона писац се позива на неку, нама непознату, „Књигу истинитог“: „*Не њише ли што у Књизи истинитог-га? И сјаде Сунце на сред неба и не наже к зајагу скоро цео дан*“ (ИНав 10:13). Затим, писац веома често употребљава израз „до данас“ или „до дана данашњег“ (ИНав 4:9; ИНав 9:27). Ови наведени изрази претпостављају датум или време после учињених догађаја. Исто тако, каже се да су Јевусеји живели у Јерусалиму (ИНав 15:63), а Хананеји у Гезеру (ИНав 16:10) „до данас“, а зна се да је цар Давид тек у осмој години своје владавине заузео Јерусалим од племена Јевусеји и учинио га први пут престоницом Израиљаца, а цар Солмон је добио у мираз град Гезер од Хананеја (1 Цар 9:16). На основу ових података и њиховом анализом, можемо закључити да је ова књига коначно обликована и завршена у периоду владавине двојице цара, Давида и Соломона (10. век пре Христовог рођенства).

Историјске прилике – Израиљци су изашли из египатског (мисирског) ропства у време владавине фараона Рамзеса II (1301-1234). Рамзеса II наследио је фараон Мернептах

(1234–1225) с којим се завршава доба владавине деветнаесте фараонске династије у долини Нила. Моћ Египта (Мисир) је опала. У време фараона Рамзеса III (1197-1165) Египат је претрпео велике нападе такозваних народа са мора. Народи са мора срушили су најпре моћно Хетитско царство, освојили су Малу Азију и наваљивали су свом снагом на Египат. Пошто их је фараон Мернептах тешком муком одбио, они су освојили простор Палестине. Један од тих многобројних народа са мора јесу и Филистеји, по којима касније цела земља добија име. Филистеји трајно насељавају Палестину дуж приморске обале. Њихово насељавање и трајно остајање на овом географском простору временски пада отприлике средином 13. века пре Христа, дакле, у исто време када и Израиљци долазе из Египта и освајају Обећану земљу.

Дошавши у Обећану земљу Израиљци ту, као староседеоце који су живели пре њих, затичу Хананце и Амореје. Оба народа припадају семитској групи народа. Хананци су раније населили подручје Сирије и Палестине и културно су апсорбовали Амореје, тако да се у Светом Писму Старог Завета Хананци више и не помињу, већ Амореји. На подручју Ханана живе и друге етничке групе: Хикси, Хурити, Јевусеји и Ферезеји, чије је порекло историјски веома тешко утврдити.

У земљу Хананској постојали су мали градови-државице, међусобно нејединствени, и скоро увек у зависти од политичке власти Египта и других народа. То су племена која су често освајала ове просторе. Народи на подручју Ханана у културном погледу били су веома развијени. Имали су алфабетско писмо на коме су већ у 14. веку пре Христа развили своју поезију, митове, епове.

Садржај Књиге Исуса Навина – Исус Навин био је син Нунов из племена Јефремовог, и првобитно се звао Авсије (Бро 13:9; 17:17). Мојсеј му је променио име у Јехошуа, што

значи – Јахве је спас. Име је промено у тренутку када га је Мојсеј послао као једног од дванаесторице ухода у земљу Хананску. Заједно са Халевом био је једини који се није уплашио Хананеја, па су само њих двојица од старих Израјлаца преживели четрдесетогодишње лутање по пустињи и ушли у Обећану земљу. Као таквог, Исуса Навина је сам Господ преко Мојсеја изабрао за вођу после Мојсејеве смрти. Мојсеј је Исуса Навина посветио себи за наследника, и то је учинио пред целим народом полагањем руку на његову главу у скинији (шатору) (Понз 31:14). Исус Навин није никада заборавио Мојсејеве речи: *Буди слободан и храбар* (Понз 31:23). После преласка преко реке Јордан у Обећану земљу, Исус Навин је удостојен виђења „*војводе војске Господње*“ (ИНав 5:13-15). Пораз Израјлске војске код Гаја показује његову потпуну преданост вољи Божијој (ИНав 6:6). Његови ратни подвизи при освајању јужних и северних делова Обећане земље представљају га као вештог и мудрог војсковођу. Био је правичан и непристрасан при подели земље по племенима.

Целом својом личношћу, тврдом вером и побожношћу, бескрајном послушношћу и преданошћу вољи Божијој, својом праведношћу у управи, Исус Навин је праслика Господа Исуса Христа. Као што је Исус Навин после много искушења и невоља увео Израјлски народ у Обећану земљу, тако је и Господ Христос увео праведнике у Царство Божије. На овакав праобразни значај Исуса Навина указују и Свети Оци, као Свети Игњатије Богоносац и Свети Јован Златоуст.

Припреме за улазак у Обећану земљу – Исус Навин је најпре добио заповест од Бога да са народом који предводи пређе на десну обалу реке Јордан, у Обећану земљу. Господ том приликом поново га храбри да буде и даље слободан, да држи и твори све по закону, и још му каже: *Нека се не расипавља од усћа њивојих књижа овога закона, него*

размишљај о њему дан и ноћ, да држиш и твориш све како је у њему написано (ИНав 1:8). Исус Навин чини све припреме, наређује старешинама народним да припреме храну за дуже време. Племенима Рувимовом и Гадовом и половини племена Манасијиног заповеда да оставе жене и децу у земљу коју им је Мојсеј доделио, а сви способни мушкарци да иду са њим преко Јордана.

Пре самог преласка реке Јордан, како не би ишли у потпуну неизвесност, Исус шаље најпре двојицу ухода у оближњи град Јерихон да извиде земљу и њене становнике. Уходе су успешно обавили свој задатак захваљујући помоћи блуднице Раве, која је касније примила израјлску веру, и тако је постала прва прозелиткиња у старозаветној Цркви (ИНав 2:1). По повратку, уходе обавештавају Исуса Навина да им је Господ дао у руке сву ту земљу, и још кажу да су се народи тих земаља уплашили од Израјлаца (ИНав 2:24).

Преласку преко реке Јордан претходило је очишћење народа, а сам прелазак пропраћен је једним чудом. Најпре су свештеници и левити ишли са Ковчегом завета 2.000 лаката испред осталог народа. Када су свештеници стали ногама у воду реке Јордана: *Устави се вода ишћо ишецијаше озго и сшаге у једну гомили врло надалеко ...* (ИНав 3:16). Прелазак преко Јордана био је у пролеће када је Јордан услед отопљавања снега са Ливана и Ермона најбујнији водом. Овим чудом, првим после преузимања вођства народа, Господ је показао да ће бити *“са Исусом Навином као ишћо је био и са Мојсејем”*. Да би ово чудо које се може упоредити са чудом преласка преко Црвеног мора, остало у памћењу, Израјлци подижу два спомен обележја: једно у кориту реке Јордан од дванаест каменова, а друго обележје од дванаест каменова поставили су у месту Галгал на десној обали реке Јордана. Галгал је прво место где су се зауставили Израјлци у Обећаној земљи. У Галгалу

је извршено обрезање народа, заправо целог новог поколења, пошто обрезање није вршено за време путовања кроз пустињу. Овде су Израилци, исто тако, први пут прославили Пасху у Обећаној земљи. Сутрадан по празновању Пасхе престала је да им пада мана са неба која им више и није била потребна пошто су у Обећаној земљи имали хране у изобиљу.

Освајање градова Јерихона и Гаја – Први и највећи ратни подухват при освајању Обећане земље јесте освајање утврђеног града Јерихона. Освајању Јерихона претходила је појава „*човека са голим мачем у руци ... војводе војске Господње*“ (ИНав 5:13-15) који охрабрује Исуса Навина.

Јерихон је био добро утврђен град. Налазио се на једном благом брежуљку у јерихонској равници према Јордану. По свом положају и значају био је просто кључ за освајање целе Обећане земље. У Светом Писму се каже да Јерихон није освојен силом ни војном вештином већ, да се десило Божје чудо, и тако је град предат Израилцима. По Божијој заповести свештеници су једанпут дневно носећи Ковчег завета обилазили град шест дана, и носили су седам труба. Седмог дана обишли су око града седам пута. Када су седми пут обишли затрубили су у трубе, народ је гласно повикао, „*и њогадаше зидови на свом месту; и народ уђе у град ...*“ (ИНав 6:20).

Неоправдане су претпоставке оних који сматрају да су се Израилци приликом освајања Јерихона послужили ратном варком, или лукавством приликом освајања града. Неки сматрају да је седмодневно обилажење око града само ратно лукавство да се завара пажња непријатеља, док су за то време вршена поткопавања градских зидина. Такође, није на месту ни примедба да се град срушио услед земљотреса. Ове приговоре побијају и најновија археолошка ископавања Јерихона, која потврђују велику стабилност градске тврђаве коју Израилци нису могли освојити,

јер нису имали за то техничких могућности, поготову после четрдесетогодишњег лутања по пустињи. Ако се допусти могућност да је град срушен услед земљотреса, то се опет десило по Божјем допуштењу, јер се догодило у тренутку када Израилци долазе да освајају Обећану земљу.

Јерихон је био уништен, а све што је у њему било живо предато је мачу. Једино је поштеђена блудница Рава и њена породица зато што је сакрила уходе.

После освајања Јерихона Израилци су доживели један велики ратни пораз приликом покушаја освајања града Гаја. Гај је био значајан град на путу за даље освајање Обећане земље. Исус Навин је најпре послао 3.000 људи да заузму овај град, али су они претрпели пораз. Узрок овог пораза био је преступ Божје заповести, да не смеју узети ништа „*од проклетих ствари*“ приликом освајања Јерихона. О ову заповест огрешио се Ахан када је запленио „*један леј вавилонски њлаиш и двестиа сикала сребра, и једну шийку од златиа од 50 сикала*“. Ахан је признао кривицу и био заједно са целом породицом и свим имањем каменован у долини Ахор. Тек после извршења ове казне над Аханом, Израилци су, предвођени сада Исусом Навином, занимљивим ратним лукавством без тешкоћа освојили Гај.

Пошто је један део Обећане земље већ био освојен, искоришћена је прва прилика да се Мојсејев закон прогласи за закон те земље. Исус Навин је начинио олтар на гори Евал, затим је окупљеном народу између Гаризима и Евала прочитао законе и заповести како му је Мојсеј оставио у задатак (Понз 11:29). После тога „*ирейиса онде на камену закон Мојсејев, који је најисао синовима Израилевим*“, што се вероватно односи само на главне заповести Синајског законодавства.

Освајање јужног Ханана – Победе које су извојевали Израилци освајањем Јерихона и Гаја веома су уплашиле становнике осталих градова, а нарочито у Гаваону. Гаваоњани су из страха пожурили и на превару склопили савез

са Израиљцима. Наиме, они су се представили Исусу Навину као да долазе из далека, и да су веома сиромашни. Њихова је превара, међутим, после три дана откривена. Исус Навин их, до душе није казнио, али су били одређени да *“секу дрва и носе воду свему збору и за олтѿар Госѿодњи”*. Уз Гаваон, у савез са Израиљцима ступили су и градови Кефир, Вирот и Киријат-Јарим.

Битка код Веторона – Пет царева хананских, чувши за савез Гаваоњана са Израиљцима, сада су се удружили против Гаваона. Вођа тог савеза био је јерусалимски цар Адониседек. Исус Навин је помогао Гаваоњанима. До битке са удруженим царевима дошло је код Веторона. Цареви су били поражени. Битка је била пропраћена једним чудесним догађајем. За време одступања низ падине Веторона Бог је пустио на непријатеље камење велико са неба *„... и више их изѿибе од камења ѓрадноѿа него шѿио их ѿобише синови Израиљеви мачем“* (ИНав 10:11). Дан се ближио крају, и да би победа била потпуна и сигурна, Исус Навин се обраћа Богу следећом молитвом: *„Сѿиани Сунце над Гаваоном, и месеце над долином Елонском. И сѿиаде Сунце и усѿиави се месеци, докле се не освейѿи народ нейријатѿељима својим“* (ИНав 10:12-13). Ово је заиста велико и дивно чудо које се не може објаснити природним поимањем. Оно још једном показује јасно непосредно Божије учешће у свакодневном животу Израиљца.

Освајање северног Ханана – Освајање осталих делова Обећане земље није у овој књиги описано појединачно. Сматра се да су ратови трајали непрекидно седам година, и да је Исус Навин „дуго времена војевао.“ Помиње се Јавин – цар асорски, који се удружио са *“царевима који бијашу на северу у ѓорама и ѿ равницама”* (ИНав 11:2). Главни ратни сукоб одиграо се код Меромског језера. Исус Навин удари на њих изненада и потпуно их унушти, остатак

отера до Сидона и Миспе, а самог цара Јавина уби, а престоницу Асор огњем спали.

После ових значајних победа Израиљци су завладали знатним делом земље Хананаца. Наравно, и даље су се водиле дуге и упорне борбе у којима су Израиљци освајали насеља и градове, а уништавали су све што је подсећало на многобожачку веру староседелаца. Међутим, за време Исуса Навина сви делови Обећане земље нису били освојени. Израиљци су морали још дуго времена да је постепено освајају. Тек у доба цара Давида испунило се у потпуности Божје обећање дато Аврааму, да ће њему и његовом потомству дати *„сву земљу Хананску од воде Мисирске до велике воде Еуфраѿи“* (Пост 17:8).

ПОДЕЛА И НАСЕЉАВАЊЕ ЗЕМЉЕ ХАНАНСКЕ

Освајајући земљу Хананску, Израилци је нису насељавали без плана и поретка. По Божјем упутству, када је Исус Навин већ био „стар и временит“, жребом је поделио земљу свим племенима у наслеђе. Распоред по којем су племена насељена, био је отприлике овај (видети приложену карту): западно од реке Јордан земљу је добило девет и по племена, а источно од ове реке део је добило племе Рувимово, Гадово и половина племена Манасијиног. Овима последњима земља је источно од Јордана дата још за време Мојсејевог живота.

Рувимово племе добило је део земље источно од Јордана – на југу између реке Арнон и града Есевона на северу. Са запада се ово племе граничило до Мртвог мора, а на истоку је била пустиња.

Гадово племе населило се северније од племена Рувимовог, и припао му је простор од Генисаретског језера (Тиверијадско море) до западних огранака горе Галада. Већи градови били су: Рамот, Миспа, Ветоним, Сохот.

Манасијиног племена половина, запосела је источну половину горе Галад и цео Васан, и „сва села Јаирова у Васану“, до огранака Ермона. Већа места су: Голан, Астарот и Едрајин.

Подела земље западно од реке Јордан описана је до појединости.

Јудино племе је примило у наслеђе јужни део Палестине и део приморске равнице. Граница на југу ишла је „до потока Мисирског“, на истоку до Мртвог мора, на северу

од реке Јордан изнад Мртвог мора граница је ишла југозападно поред града Јерусалима који су држали Јевусеји, затим јужно од Витлејема граница се кретала на северозапад и излазила на приморску равницу. Западна граница било је Средоземно море, али су овај простор више векова држали у својој власти Филистеји. Значајнији градови на овом простору били су: Хеврон, Витлејем, Вирсавеја, Сиклаг, Јармут, Одолам, Акарон, Азот, Газа, Киријат-Јарим, Гаваја.

Јосифово племе, или Јосифови синови Јефрем и друга половина Манасијиног племена добили су у наслеђе средњи и најплоднији део Палестине. Јужна граница ишла је од Јерихона преко Ветиља и излазила на море. Северна граница полазила је од Кармилске горе и дуж Јездрелонске равнице ишла је до реке Јордан. Јефремово племе држало је целу Самарију са градовима: Силом, Ветиљ и Сихем.

Венијамоново племе добило је мали простор између племена Јудиног и Јефремовог на северу. Река Јордан била је источна граница, а Киријат Јарим, западна. Важнији градови су: Јерусалим, Јерихон, Рама.

Симеоново племе нема строго обележених граница. Оно је углавном добило крајњи југ Палестине и градове који су у почетку припадали Јудином племену. Њему припада Негев или Идумеја, ограничена са југа пустињом, а са запада Средоземним морем, а на истоку Мртвим морем.

Завулоново племе населило је висораван западно од Назарета, а источно од Акона.

Исахарово племе живело је у Јездрелонској равници. Брдо Тавор било је заједничка међа Завулоновог, Исхаровог и Нефталимовог племена.

Асировом племену припала је обала и висораван од Кармилске горе до града Тира на северу.

Нефталимово племе населило се у високе планине северне Галилеје, а на исток до Тавора, затим до западних обала Генисаретског језера. Такође му је припадала Јорданска равница на северу.

Даново племе је у два маха добило свој део земље. Први пут се населило на простор који се налазио западно од Венијаминовог племена. Пошто му је то било исувише мало за опстанак, Даново племе одлази на крајњи север Израилске земље, према Сирији.

Исус Навин лично, због својих великих заслуга, добио је за себе у наследство место Тамнат Сарах на подручју Јефремовог племена. Ово место се налази нешто јужније од града Сихема. Халев, један од ухода, добио је у наслеђе град Хеврон.

Градови ујочишта

Пошто је извршена подела Обећане земље по племенима и земља предата у наслеђе, одређени су такозвани градови уточишта за оне који нехотице учине убијство. То су били следећи градови: **Кедес** у Галилеји, **Сихем** у Јефремовом племену и **Хеврон** у Јудином племену. Источно од Јордана били су градови: **Восор** у Рувимовом племену, **Рамот** у Галаду – Гадово племе, и **Голан** у Васану – Манасијино племе. Распоред ових градова уточишта био је такав да је давао подједнаку могућност за коришћење целом Израилском народу, ма у ком делу Обећане земље живео.

Према закону за градове уточишта (Пост 21:13; Бр 35:6) у њих се могао на одређено време склонити онај ко је извршио ненамерно убијство. Суд у граду уточишта коначно је утврђивао о каквом се убијству ради, и тек тада би убица могао да користи све предности града уточишта. Осветник није имао право да прогони и убије убицу. Овај боравак у граду уточишта трајао је до смрти првосвештеника, а после тога убица је имао право да се врати својој кући.

Приликом поделе Обећане земље Левијево племе није добило посебно одвојен простор. Преко Мојсеја Бог је дао упутство још у Моавском пољу о додељивању градова Левитима као свештенослужитељима у Израилу (Бр 35:3-5). Зато су Исус Навин и првосвештеник Елеазар бацањем коцке разделили 48 градова за левите и њихове породице. Непосредно уз сваки град, левити су добијали и земљиште 2.000 лаката у дужину и ширину.

Последњи дани Исуса Навина

Последње дане свога живота Исус Навин је провео у Тамнат Сараху. Непосредно пред смрт, „*после много времена пошлo Госпoд умири Израиља од свих непријатеља његових унаоколо*“. Исус је одржао велики збор свих старешина и народних управитеља и саопштио им је своје последње поруке. Говорио им је о величини љубави коју је Бог Јахве показао према њима и у коју су се они више пута уверили. Ово брижно Божије старање пратиће их и даље, после његове смрти, ако буду следили Божје заповести: *Заштo укрепите се добро да држите и творите све што је написано у књизи закона Мојсејева, да не одступите од њега ни на десно ни на лево* (ИНав 23:6). Посебно их Исус Навин упозорава да строго пазе да се не мешају са другим народима: *Да се не помешате с њим народима што су остали међу вама, и да не помињете имена богова њихових, и да се не кунете њима ништим служите ништим се клањате* (ИНав 23:7). У противном, каже им он даље, ако се не буду хтели придржавати ове заповести, ови народи ће им постати замка и мрежа, и бич боковима вашим, и шкрте очима вашим, докле не изгине на овој доброј земљи коју вам је дао Госпoд *Бог ваш* (ИНав 23:13). *“И ево, ја идем куда иде све на земљи ...* (ИНав 23:14).

Приступ – Књига о судијама у Израилу је једна од најзанимљивијих књига у целом Старом Завету. Занимљива је како са историјске тачке гледишта, тако исто и као књига у којој се јасно оцртава живот и карактерне особине Израилског народа који се најбоље огледа кроз дела, живот и подвиге појединаца, истакнутих и значајних личности какви су, без сумње били судије. Ова књига носи име по свом садржају, а то су судије Израилеве. Јеврејско изворно име за ову књигу јесте **ŠOFETIM**, што значи *судије*. Седамдесеторица тумача су овај појам на грчки превели као **κριται**, што има исто значење. У латинским преводима ова књига слови као **JUDICUM**, док на језику Словена и старосрпском књига има наслов **КНИГА СУДЕИ ИСРАИЛЕВИХ**.

Ко су били судије у Израилском народу? Свакако, треба рећи да реч судија код старих Јевреја није имала оно значење које овај појам има данас. Израилци у доба о којем говоримо нису знали за судијско-правни поредак, какав је настао у потоњим временима. Судске спорове, ако се тако нешто уопште може назвати, решавали су старешине породица, или старешине племена, или градски старешина, а у већини случајева свештеници, а касније цар. Судије, макар у оном облику како их налазимо у Књиги о судијама, били су од Бога изабрани људи који су се појављивали с времена на време (– обично у тешким тренуцима) у народу. Они су спасавали и избављали народ од непријатеља с поља, а истовремено су се у народу борили за истребљење многобиштва и паганских духовних утицаја.

Судија би се обично појавио у једном племену које је било поробљено, ослобађао га је из ропства, а потом је постајао његов управитељ.

Време, писац и циљ писања књиге – Доба судија у Израилу трајало је око 150 до 200 година. Време живота појединих судија веома је тешко тачно одредити, јер су многи од судија били савременици и живели су у различитим крајевима земље. То је доба после смрти Исуса Навина, које се протеже до рођења последњег судије и пророка Самуила, који је помазао првог цара у Израилу, Саула.

Ова књига је, вероватно, написана почетком доба царева у Израилу. Сигурно је да књига није написана пре осме године владавине цара Давида, јер се у овој књиги каже да Израилци још нису били истерали Јевусеје из Јерусалима (Суд 1:21).

Писац великог дела књиге је, свакако, судија и пророк Самуило. То сведочи и старо јеврејско предање записано у Талмуду. На Самуила као писца упућује и међусобна сличност са 1 Сам 12:6.

Циљ писања ове књиге означен је у самом њеном почетку: да покаже у примерима из историје да је Израилски народ био срећан све док је био веран своме Богу и његовим светим заповестима. Напротив, када је напуштао закон Божји, народ је тада западо у тешке несреће. Господ им је све опраштао када су се искрено кајали и враћали вери свјих предака. Ова мисао је, управо, присутна и провлачи се кроз целу књигу. Вредност књиге састоји се у томе што је у њој кроз примере јаке и непоколебиве вере и побожности судија показана узвишеност вере у једног Бога у мору многобоштва. Управо, по вери су се Израилци разликовали од свих други народа који су живели у њиховом суседству. Сви подвизи и победе судија, уствари, су победе праве и чисте вере која се одржала у Израилу упркос суровим и тешким временима њихове старозаветне прошлости.

Историјске околности – Доба судија у свештеној историји Израила трајао је од смрти Исуса Навина па све до помазања Саула за првог цара Израилу. У тренутку насељавања земље Хананске опште историјске околности биле су наклоњене и одговарале су Израилцима. У Малој Азији заувек је нестало Хетитско царство. Асирија у 13. веку постепено слаби. Једина непосредна опасност Израилцима је долазила од суседних Филистеја. У Књиги о судијама најчешће се помињу Филистеји као народ с којим Израил највише ратује. У доба судија они су заиста били њихов најозбиљнији противник. Са њима Израилци воде дуге ратове. Треба нагласити да су Филистеји у том тренутку били на вишем степену културе од Израилца. Припадали су семитској групи народа. По њима је Палестина понела име. Доселили су се са острва Крит, и отприлике у исто време када и Израилци, населили подручје између брда Кармил и Газе. Под њиховим утицајем Израилци су научили да употребљавају гвожђе као материјал за израду оружја и оруђа, као и писмо.

Садржај књиге – По своме садржају Књига о судијама дели се на три дела:

Први гео је увод, 1–3:6, говори о политичком, духовном и моралном стању у народу након смрти Исуса Навина.

Други гео 3:7–16, чини преглед историје судија и опис потпадања Израилца под власт околних народа.

Трећи гео 17–21, је уствари додаток књиги, и нема много везе са претходном садржином. Овде се говори о идолопоклонству и сеоби Дановог племена на север земље. Описан је такође злочин становника Гаваје, као и међусобни рат у којем је скоро уништено Венијаминово племе.

Насељавање зајадне Палесџине

За живота Исуса Навина Израиљци нису у потпуности населили целу Обећану земљу. У њеном јужном делу остала су два племена, Јудино и Симеоново. Јудино племе је од Бога прво одређено да поведе рат са Хананцима уз помоћ Симеоновог племена. Резултати овог рата били су веома велики. Заробљен је цар Адони-Везек и освојени су градови: Везек, Хеврон, Орма, Газа, Аскалон и Акарон. Градове по равници нису могли освојити јер су њени становници „мали ѓвоздена кола” (Суд 1:19). Остао је неосвојен град Јерусалим који су држали Јевусеји.

Предговор књиџе

Овде се почетак историје судија повезује са последњим данима Исуса Навина. Долази сада друго поколење које не познаваше Господа ни дела која је учинио Израиљу, а синови Израиљеви чинише што је зло пред Господом, служише Валу и Астарту, и оставише Господа Бога и пођоше за другим боговима, и разгневи се Господ Израиљев и даде их у руке непријатељима. *Тада им Господ љодизаше судије, који их избављаше из руку оних иђио их љлењаху* (Суд 2:16). После смрти судије народ се, нажалост, опет враћао идолопоклонству. Зато Господ и оставља Хананејце *да њима куша Израиљ хоће ли се држаићи љуића Господњеџа*.

Знаменииће судије

Готонило – (лав Божји) је био мали судија. Отац му се звао Кенез, а брат му је био Халев, један од ухода. У његово доба против Израиља је ратовао месопотамски

цар Хусан-Рисатаим. О њему се (судији Готонилу) каже веома кратко и јасно: *На њему је био дух Господњи, и суђаше Израиљу* (Суд 3:10).

Аод је потомак Венијаминов. Живео је у доба када је моавски цар Еглон нападао на Израиљ. Аод је као судија показао велику храброст у рату са Моавцима, и лично је на превару убио цара Еглона (Суд 3:20).

Самегар – „син Анаићов, и љоби шестџ сџоићина Филисџијеја осџаном вољујским, и избави Израиља” (Суд 3:31).

Девора (пчела) и **Варак** (блесак, муња) – Ханански цар Јавин и његов војсковођа Сисара двадесет година су угњетавали Израиљце. „У џо време Девора љророчища ... суђаше у Израиљу (Суд 4:4). „И Девора сџановаше љод љалмом између Раме и Вейиља у ѓори Јефремовој, и долажаху к њој синови Израиљеви на суг” (Суд 4:5). Пошто Варак није хтео сам без ње да иде у рат, она му је рекла: *Ја ћу ићи с џобом, али нећеш имаићи славе на љуићу којим ћеш ићи, јер ће жени у руке даићи Господ Сисару*. Тако се и догодило. Израиљци су у рату натерали цара Сисару у бекство. Он се склонио у шатор жене по имену Јаиле, која му је дала млека да пије, а кад је легао да спава, Јаилга је убила на спавању. Ова значајна победа Израиљаца лирски је опевана и препевана, што говори да је имала далекосежне последице.

Гедеон (с повређеном руком, рушитељ) био је по реду седми судија у Израиљу. После примирја, које је трајало четрнаест година, „осили се рука Мадијамска над Израиљем, џе од сџраха начинише себи јаме које су љо ѓорама, и љећине и ођраге” (Суд 6:2). Мадијамци су им пустошили њиве и летину са својим стадима стоке. Када је народ од срца завапио Господу, тада се Бог јавља Гедеону у Офри који „врсијаше љишеницу на ѓумну, да би љобеџао с њом од Мадијама” (Суд 6:11). Господ га шаље да избави Израиљце,

а као знак да управо сам Господ разговара с њим, био је што је огањ спалио жртву коју је Гедеон потом принео. Затим је Гедеон раскопао Валов олтар у Офри и исекао луг, а потом је окупио војску. Пре поласка у рат тражио је видљиви знак да ће Господ бити с њим у рату. Поставио је руно (вуна од овце) на гумно и преко ноћи руно је натопљено росом, а земља је испод остала сува. Другу ноћ је, опет руно било суво, а земља околу је била натопљена росом.

Од 32.000 људи колико их је Гедеон сакупио, он је одабрао за рат само 300, и то оне који су воду пили из потока лежећи. Наоружао их је тако што је свакоме дао трубу и жбан (посуда) са упаљеним лучем. Тако опремљени ноћу отишли су и учинили препад на Мадијамце. Извојевана је велика победа која је остала у лепој успомени у народу. Дан Мадијамски опомињао је народ како је Бог „*сломиио јарам у којем Израилъ вуцијаше и шийаи којим га бијаху ѿо ѿлећима и ѿалицу насилника њеџова*“ (Ис 9:4; Пс 83:9).

Занимљив је Гедеонов избор за судију. Анђео Господњи јавио му се у Офри и рекао да ће он спасити народ од Мадијамаца. Гедеон је тражио видљив знак да ће то, управо, бити тако. Знак од Бога му је дат тако што је додиром палице спалио жртву.

Други догађај је везан за руно и росу (дажд). Суво и мокро руно и тражење знака од Бога говори о његовој, ипак, колебаности. У самом пак чуду са руном, Свети Оци виде праслику будућих догађаја. Роса која пада на руно је символ благодати Божије, док је руно преобраз Пресвете Богородице. Падање росе на руно прасликује оваплоћење Сина Божијег, Господа и Спаса нашега Исуса Христа, који се родио од Свете Дјеве Марије.

Авимелех – је био Гедеонов син, и управљао је у Израилу три године. Остао је у рђавој успомени, јер је у његово време уведен култ бога Вала. Он је поубијао сву своју браћу, шездесет и девет на броју, а потом се у Сихему

прогласио за цара. Сурово се опходио према народу. У опсади града Тевеса једна жена је погодила Авимелеха каменом од жрвња у главу. Да не би погинуо од женске руке, наредио је своме пратиоцу да га прободe мачем. Тако се завршио живот човека који је први покушао да постане цар у Израилу.

Тола и Јаир – припадају броју малих судија о којима се мало зна. Тола је био из Исахаровог племена, био је судија 23 године у гори Јефремовој. Јаир је из племена Манасијиног источно од Јордана, из Галада. Био је судија 22 године у Галаду. За њега се каже да је имао 30 синова.

Јефтај – Отпадништво Израиљаца од Бога учинило је да су их поробили Амонци. Као ратоборан народ, Амонци су живели источно од Јордана на простору између реке Арнон и Јавок, а осамнаест година пустошили подручје на којем је живело Рувимово, Гадово и половина племена Манасијиног. Након народног покајања, Господ им шаље избавитеља у лицу судије Јефтаја. Као ванбрачно дете, Јефтаја су браћа отерала од куће, па је лутао у земљи Тову. Међутим, народне старешине у Израилу су замолили Јефтаја да их води у борби. Он је на то пристао под условом да после рата буде њихов судија.

Током рата Јефтај је показао велику несмотреност. Наиме, пред полазак у рат дао је завет да ће, ако победи противнике принети Господу на жртву прво што му изађе у сусрет када се буде враћао кући. Однео је победу, и када се враћао у сусрет му је изашла ћерка јединица. Јефтај је испунио свој завет, пошто је претходно ћерки дао да, по обичају два месеца са другарицама оплаче своје девојаштво.

У току овог рата дошло је и до међусобног рата између Јефремовог племена и становника града Галада. Војска племена Јефремовог прешла је реку Јордан и угрозила народ. Судија Јефтај је успео да разбије њихову војску и

заузме све прелазе на реци Јордану, тако да се војска није могла да врати назад. Покушали су тајно да пређу реку, али су Јефтајеви људи на прелазима све подвргавали нарочитој провери. Требали су да изговоре реч „шиболет“ (клас жита), а они су као прекојорданци изговарали „сиболет“, што је био знак да су са западне стране реке Јордан. Били су на месту убијани. Том приликом је погинуло 42.000 људи из племена Јефремовог.

Авесан, Елон и Авдон – спадају међу последње, и то мале судије у Израилу. Авесан из Галилеје (племе Завулоново) био је судија осам година. За њега се каже да је омао 30 синова и 30 кћери. Судија Авдон из племена Јефремовог био је у служби осам година и имао је 40 синова. Судија Елон из племена Завулоновог био је судија у Израилу десет година.

Самсон – Израилци су 40 година робовали под Филистејима. Управо тада се појавио Самсон као веома храбар и одлучан човек. Наиме, његов отац Маноје из племена Дановог у почетку није имао деце. Анђео Господњи се јавио његовој супрузи и рекао да ће добити сина под условом да дете буде назиреј Господу од утробе материне. Када се дете родило над њим је учињен овај завет. Дете је поседовало необично велику снагу. Као младић оженио се девојком Филистејком, што је дало повода да зарати против Филистеја. На путу за место Тамнат, Самсон је показао снагу тако што је рукама растргао младог лава „као јаре“. После губитка опкладе у једној загонетки, он је убио у Аскалону 30 људи да би са њих скинуо одело и тако испунио дато обећање у опклади.

Филистејима се осветио на занимљив начин. Он је, на име ухватио 300 лисица на чије репове је завезао упаљене лучеве, и тако их пустио у поља са зрелим житом у Филистејској земљи. Нанета је велика штета, јер је летина изгорела. Склонио се у једну пећину у Јудеји, али су га пронашли и

предали Филистејима. Они су га везали, али је он везе покидао и магарећом чељусту убио једну хиљаду људи. Најзад, Самсон је скончао живот у филистејском ропству зато што до краја није испоштовао назирејски завет. Наиме, његова девојка Далила злоупотребила је његову љубав и по наговору Филистеја искушала га да јој каже у чему је тајна његове огромне снаге: *Брићва није никада прешла преко моје главе, јер сам назиреј Божји од утробе мајере своје.* Овим се он поверио Далили, она га усава на крилу својем, и дозва човека ње му обрија седам израменова косе с главе ... (Суд 16). Одмах је био заробљен, ослепљен, одведен у Газу и „мељаше у тамници“. Временом му се снага повратила јер му је коса расла. Једном приликом Самсон је изведен из тамнице да својом игром увесељава гозбу Филистејима. Поставили су га између два стуба на којима је стајала кућа у којој се веселило око 3.000 људи. Самсон је успео да поломи ова два стуба, „и би мртвих које њоби умирући више него оних које њоби за живоћа своја“ (Суд 16).

Идолопоклонство и сеоба Дановог племена

Човек по имену Миха из племена Јефремовог уплашио се Божје освете и признао је својој мајци да јој је украо 1.100 сребреника. Мајка, да би спасила сина од проклетства, даје украдени новац сину да од њега начини идол и оплећак (огртач), што он и учини, и чак је једног од својих синова посветио за свештеника. Тако је он у својој кући установио многобожачки храм и култ. Мало касније, отуда је наишао неки левит из Јудеје кога је Миха задржао да му буде свештеник давши му плату десет сребреника и храну годишње. Тако се постепено укоренило многобоштво у Михином дому.

У исто време Даново племе из Јудеје, где се оно првобитно населило, сада одлази на крајњи север земље. Представници Дановог племена су најпре послали петорицу ухода да испитају земљу и могућности насељавања и освајања града Лаиса, који се налазио испод планине Ливан. Ускоро су Данци освојили Лаис од Феничана. Освојеном граду дали су своје име, Дан.

Злочин сџановника Гаваје

Гаваја је мање место које се налази на подручју Венијаминовог племена. Један левит из града Витлејема у Јудеји заноћио је у Гаваји и преко ноћи био нападнут од развратне светине у намери да учине над њим содомски грех. Левит им преда своју иначу, коју су злостављали док није умрла. Ујутру *Левит узима иначу и носи је својој кући и оштрава је исекао мачем на дванаест делова, разаслао је комаде свим њименима Израјевим, на што је сав народ одговорио: Није се учинило ипак што оштрава изиђоше синови израјеве из Мисира. Промислише о њом и већаше и говораше* (Суд 19:30).

Овај страшни догађај био је повод за велики скуп Израјевца у граду Миспа. На скупу су сва племена донела одлуку да се племе Венијаминово оштро казни. Пошто племе Венијаминово није хтело да ода кривце, сва племена су му објавила рат. Рат је био веома осветољубив, тако да је племе Венијаминово било скоро истребљено. Остало је само 600 људи. Да се не би племе потпуно затрло, Израјевци су објавили рат становницима града Јависа у Галаду. Израјевци су у овом рату заробили 400 девојака које су предали људима из Венимијановог племена. Осталим 200 људи било је дозвољено да могу о празнику Сеница у Силому отети 200 девојака.

Ови догађаји нам показују на стваран начин у каквом су духовном и моралном стању живели у Израјевци у време после смрти Исуса Навина. Владало је безвлашће и морална разузданост и недисциплина. Зато писац књига, када описује ове догађаје више пута понавља израз: „У то време не беше цара у Израјеву“. Сећање на ове непријатне догађаје живело је и памтило се у потоњој историји Израјевца. Отуд се периоди моралне кварежи и духовна криза у Израјеву назива „време гавајско“. Свакако је да се под овим изразом подразумева злочин становника Гаваје.

КЊИГА О РУТИ

Књига о Рути спада у ред најлепших књига Старог Завета, како по својој романтичној садржини тако и по богатству и лепоти карактера личности које се у књизи појављују. Цела књига, уствари, представља нам живот једне жене из многобоштва која до краја остаје верна, пре свега, вери, дому и народу свога супруга, мужа који је Израиљац. Савршено лепо је насликан лик и идеал верне жене коју Бог на крају награђује личном срећом и достојанством да, иако прозелиткиња, постане прабаба цара Давида, а у крајњој генаолошкој линији и самога обећаног Спаситеља света, Господа Исуса Христа.

У јеврејском канону ова књига се налази у трећем делу, такозваном Кетувиму, и долази одмах после Песме над песмама. Такође припада „мегилоту“, збирци од пет изабраних књига које су читане на богослужењу у великим празницима. У преводу Седамдесеторице тумача Књига о Рути налази се после Књиге о судијама. Исто место у канонском кодексу књига је задржала и у осталим преводима. Ово је због тога што књига почиње речима: *А у оно време кад суђаху судије у Израиљу...* (Рут 1:11). Међутим, дух и садржај саме књиге битно се разликује од Књиге о судијама. У Књизи о судијама слика се буран ратнички живот, док је Књига о Рути нежна идила љубави и породичне среће.

Писац и време писања

Писац Књиге о Рути као и време њеног настанка су непознати. На основу унутрашњег карактера књиге, њеног стила и главних мисли у њој, могу се у том погледу донети извесне претпоставке. Што се тиче времена настанка, књига је настала сигурно после рођења цара Давида, јер се у књизи даје Давидова родослов (Рут 4:18-22). На основу лепоте, стила и богатства у језику може се сматрати да је настала „у златном периоду“ цветања јеврејског језика и културе уопште. Свакако, да је књига настала после ропства у Вавилону, највероватније половином 5. века пре Христа. У науци постоје извесне претпоставке да је њен писац пророк Самуило.

У целој Књизи о Рути најбитније су две ствари: 1. потврда древног обичаја код Израјљаца да је блиски рођак дужан да узме удовицу свог умрлог рођака који није оставио потомство. Наиме, реч је о деверском или левиратском браку код Јевреја у Старом Завету. 2. у књизи је дат родослов цара Давида, а у даљој линији и самога Господа Исуса Христа. У томе је и главна историјска вредност књиге. У њој је потврђено Давидово моавско порекло по женској линији, од Руте. Ова чињеница добија своју пуну потврду и остварење тек у Новом Завету, у коме се Господ Христос јавља као Спаситељ, не само Израјљског народа, већ целог света (Мт 1:5-6; Лк. 3:31-32).

Садржај књиге

У месту Витлејем у Јудеји наступила је велика глад. Човек по имену Елимелех са супругом Нојеминим и два сина, Малон и Хелеон, напушта Витлејем и одлази преко реке Јордана у земљу Моавску. Елимелех је убрзо умро.

Његови синови се жене са Моавкама, Орфом и Рутом. После тога, за кратко време умрли су и Малон и Хелеон, а да нису оставили иза себе порода. Остала је само Нојемина са две удове снахе, Орфом и Рутом.

Нојемина је одмах донела одлуку да се врати у своје родно место Витлејем, јер је глад прошла. Својим снахама је саветовала да остану у земљи Моавској и да се преудају. Орфа је послушала савет своје свекрве и остала. Међутим, Рута није хтела да напусти Нојемину говорећи одлучно: *Куда год ти идиш, идем и ја; где се год ти наситиши, наситићу се и ја; твој је народ мој народ, и твој је Бог мој Бог, где ти умреш, умрећу и ја ... смрти ће ме само расијавити с њобом* (Рут 1:16-17).

Свекрва и снаха долазе у Витлејем. Њихова појава је изазвала запрепашћење у граду. Како нису имале од чега да живе, а било је време жетве јечма, Рута је по обичају сакупљала класје за жетеоцима на њиви код човека који се звао Воз, који је био Елимелехов (- Рутин свекар) даљи рођак. Воз је примио Руту љубазно, тако да је до вечери напабирчила једну ефу јечма (36,5 кг). Нојемина је објаснила Руту да је Воз њихов даљи рођак и „осветник“, јевр. „гоел“, и да постоји могућност да управо он подигне њихов дом. Нојемина настоји да по израјљском предању сачува Елимелехово имање и да путем деверског, или левиратског брака продужи скоро прекинуту породичну лозу. Зато саветује снаху, иако је странкиња из Моавске, да се лепо спреми и оде код Воза и на основу сродничке везе, тражи брак с њим. Рута одлази ноћу када је нико није видео на гумно и леже поред ногу Воза. Воз је изненађен, али начелно прихвата, благосиља Руту, али истиче да, ако постоји ближи рођак од њега, треба најпре с њим да се уреди питање деверског брака. Он то заиста и чини: одлази на градски трг испред градских врата, ту сусреће ближег рођака и у присуству десеторице градских старешина нуди му да

по праву сродничке везе откупи Нојеминино имање. Овај рођак, име му није овде поменуто, ипак није пристао да откупи имање и узме Руту за супругу. У знак одрицања он је, по обичају изуо своју обућу и предао је Возу (Рут 4:7–8). Тако је Воз пристао „*да њодигне умрлог у наслед-
сћиву његову*“. Из брака Воза и Руте родио се син Овид. Од Овида је рођен Јесеј, Давидов отац.

ПРВА И ДРУГА КЊИГА САМУИЛОВА

Прва и друга књига Самуилова сачињавају у јеврејској Библији једну књигу која носи назив **SEMUEL**, што значи књиге Самуилове. У преводу Седамдесеторице, на грчком језику назив је „Књиге царева“, јер су је преводили на грчки језик поделили на два дела и дали јој име које, свакако више одговара самој садржини књига. Данашњи грчки назив књиге је **Самуил**, а црквенословенско име је **КЊИГА ЦАРСТВ**. У савременом српском језику наслов књиге је остао веран јеврејском изворнику, **Књиге Самуилове**.

Време писања и писци књига

Пажљивим читањем књига види се да оне нису дело једног писца. Било их је више. Са сигурношћу њихови писци били су следећи пророци: Самуило, Натан и Гад, који су били савременици већине догађаја, а добрим делом и учесници истих. Међутим, данашњи облик књиге су добиле знатно касније. Неки од, нама непознатих, пророка из каснијег доба прегледали су записе, допунили их и коначно приредили књиге. Коначна редакција књига извршена је после 721. године пре Христовог рождества, и после пада Северног израиљског царства. Књиге излажу политички положај Израиљског народа непосредно пред установу царства и владавину прва два цара, Саула и Давида. Упоредо се слика и верско-морално стање у народу и

показује се очигледним примерима, појединачно и у целини, да сигурност и оданост Богу и Његовој светој вољи јесте извор свеколико среће и народног благостања.

Садржина и њодела књиџа

Књиџе Самуилове садрџе преглед главних догађаја из историје изабраног народа Божијег од краја доба судија па до почетка царевања цара Соломона. У Првој књиџи Самуиловој говори се о последњем израиљском судији и пророку Самуилу, затим о првом израиљском цару Саулу, сину Кисовом. Друга књиџа Самуилова, углавном, доноси повест о цару Давиду. Ове књиџе заједно обухватају временско раздобље мање од једне стотине година, ако се узме да је Саул био цар 1020-1000. године пре рождества Христовог, а Давид 1000-960. године. С обзиром на садрџину, у књиџама се уочавају следеће целине или поглавља:

Самуилово детињство	1 Сам 1-3
Ковчег завета у ропству	4-7
Саул постаје цар	8-15
Однос Саула и Давида	16-31; 2 Сам 1, и
Давидово царевање	2 Сам 2-24

О судији и пророку Самуилу

Самуило је био последњи судија у Израиљу. Родио се на чудесан начин у месту Ратајим-Софиму, у области племена Јефремовог, у прилично несигурно време. Ковчег завета као символ духовног јединства и народне сигурности налазио се у граду Силом, у Самарији. Народ одан предањској вери отаца и праотаца, долазио је најмање једанпут

годишње да принесе жртву и помоли се Богу у шатору где је службовао стари првосвештеник Илије са своја два сина свештеника, Офније и Финес. Самуилова мајка није дуго имала деце, али је са мужем Елканом из племена Левијевог сваке године долазила и молила се Богу да јој подари мушко дете. У молитви се још заветовала да ће дете посветити Богу, биће назиреј. Њену искрену и упорну молитву Господ је услишио, и она је заузврат Господу испунила свој завет: дете Самуила одвела је у Силом, у шатор (скинију) и предала га првосвештенику на доживотну службу. Она је због тога била срећна, и зато је у благодарној песми хвале захвалила се Богу свемогућем на дару. Мали Самуило је проводио детињство под старањем првосвештеника Илија. Одликовао се честитим и примерним животом, и као такав удостојио се ношења беле, ланене одеће. Још у раном детињству, њему се Господ јавио ноћу и саопштио му своју намеру да ће казнити синове првосвештеника Илија, Офнија и Финеса, који су, иако свештеници живели на саблазан побожном народу. Осим тога, Самуило је и као одрастао човек целог живота био достојан јављања Божијих која је он преносио Израиљцима, и као такав он се прочуо у народу, и сви су га звали „видиоц“ и „верни пророк Господњи“.

Ковчег завета у ројсћиву

Филистеји су у то доба били заузели део Израиљске државе. Самуило је Израиљцима дао савет да ратују против Филистеја. Међутим, претрпели су велики пораз. На своју руку су у рат понели своју највећу светињу, Ковчег завета Господњег из Силома, мислећи да ће им присуство Ковчега осигурати победу. У битки код места Афек, не само да су поражени, већ је и Ковчег завета пао

у руке непријатеља. Истовремено, у рату су погинула оба сина првосвештеника Илија, Офније и Финес, који су пратили Ковчег завета. Тако се испунило Самуилово пророчанство за њих. Њихов отац, првосвештеник Илије када је чуо ову вест, падне са столице „наузнако“ и умре. Сви ови догађаји: пораз у рату, губитак Ковчега завета, погибија свештеника и смрт првосвештеника, били су јасан знак да је Господ оставио свој народ и предао га великим искушењима.

Филистеји су однели Ковчег завета и као ратни плен ставили га у свој храм посвећен богу Дагону. Божанство паганско, Дагон био је бог плодности и замишљен је као биће са људском главом, а руке и тело су били као риба. Боравак Ковчега завета у земљи Филистеја био је пропраћен и чудесима. После два дана Дагонов кип се срушио, глава и руке су одсечени; народ се почео разболевати, у местима кроз која је Ковчег ношен појавила се велика најезда мишева. Филистеји су се уплашили, и по савету једне гатаре направили су кола од дрвета. У кола су ставили Ковчег завета, кола су вукле две краве дојиље које никада нису хватане у јарам. Краве су саме одвезле Ковчег у место Вет-Семес. Становници Вет-Семеса су прихватили Ковчег, кола поцепалу на дрва а краве принесу на жртву. Пошто је Господ побио неке људе из Вет-Семеса који су загледали у Ковчег, то су људи из Киријат-Јарима узели Ковчег и сместили га у кућу Авинадава, а његовог сина Елеазара посветили су за свештеника и поверили му чување Ковчега Господњег.

Ковчег завета је био у ропству седам месеци. Спасен је на чудесан начин и смештен у Киријат-Јарим, где ће остати све до времена цара Давида, који ће га свечано пренети у Јерусалим.

Послџанак царсџва у Израилу – цар Саул

Као последњи судија у Израилу, Самуило је био веома утицајан. За његово име везани су сви важни догађаји тога доба. Постојале су велике групе људи који су проричали, говори се чак о пророчанским школама у Израилу.

Пред смрт, Самуило је за судије назначио своје синове, Јоила и Авију, али *они не ходише љуџевима његовим, неђо ударише за добиџком и љримаху љоклоне и изврџаху љравду* (1 Сам 8:3). Народ је имао поверења у Самуила и на народном збору у Рами тражили су од њега да им постави цара да им суди, као што је то случај код свих околних народа. Пророк и судија Самуило у почетку није био вољан да им испуни жељу, јер се плашио да Израилци поштовање Бога не замене обожавањем цара. Господ се јавио Самуилу у молитви и рекао му да им се не противи: *Не одбаџише они џебе, неђо мене одбаџише да не царујем над њима* (1 Сам 8:7). Када је реч о избору првог цара, избор је пао на племе Венијаминово, на човека по имену Саул, син Кисов.

Чудесне су околности избора и помазања првог цара у Израилу: Саул син Кисов праћен својим слугом, пошао је да тражи магарице које је изгубио. У потрази су дошли у земљу Софску, у кућу Самуила видиоца, да им он помогне. Пророк Самуило их је сусрео и повео са собом на гору на обед, и указао им извесне почасте, иако их први пут види. Одмах им је рекао да су магарице пронађене, и да то више није важно, јер *све шџо је најбоље у Израилу џвоје је и свеђа дома џвојеђа* (1 Сам 9:2). На свечаном обеда Саул је био на почасном месту и указане су му свештеничке почасте – добио је плећку да једе. Сутрадан га је Самуило испратио до изван града, и пошто је удаљио његовог слугу, излио му је уље на главу и целивао га је, и тако помазао за цара (1 Сам. 10:1). Дао му је три знака да би га

уверио да је стварно постао цар: 1. Када буде пролазио поред Рахилиног гроба сусрешће га два човека који ће му рећи да су магарице пронађене. 2. У Таворској равници наићи ће на три човека који ће му дати два хлеба, и 3. код хума Божјег близу страже Филистејске срешће групу пророка и Дух Божији сићи ће на њега и пророковаће и он сам.

Сви ови знаци су се испунили. Чак, *Боџ му даде друго срце ... и дође на њега Дух Божији и пророкова међу њима, и кад га видеше сви који га познаваху где пророкује с пророцима рекоше: што би од сина Кисова? еда ли је Саул међу пророцима?* (1 Сам 10:9-11).

После ових догађаја пророк Самуило је позвао народ у Миспу да коцком изаберу цара. Коцка је пала на Саула који се беше сакрио за пртљагом (1 Сам 10:22). Самуило га је представио народу, и сав народ је повикао: *да живи цар* (1 Сам 10:24).

Цар Саул (1040-1000)

Након помазања за цара, Саул је објавио рат Амонцима, и од њих је ослободио град Јавис у Галаду. Амонци су град Јавис држали под опсадом, а услов да ослободе град, тражили су да сваком Израилцу ископају десно око, да их тако онеспособи за рат. Када је Саул сазнао за ово, а био је код говеда у пољу, *узе два вола и исече их на комаде, и разасла их у све крајеве израилског царства поручивши: ко не пође за Саулом и Самуилом, овако ће бити с говедима његовим* (1 Сам 11:7). Народ се одазвао царевом позиву и Амонци су били потучени, и *распршише се да не осташе ни двојица заједно*.

Цар Саул је водио, такође, успешан рат и против Филистеја. У овом рату се посебно истакао његов син Јонатан.

Када се једном приликом Саул налазио са војском у Галгалу, сви су очекивали пророка Самуила да принесе жртву паљеницу и жртве захвалне. *И почека седам дана ..., али Самуило не дође. Тада рече Саул: догајте ми жртву паљеницу и жртве захвалне. И принесе жртву паљеницу* (1 Сам. 13:8-9). Због овог поступка Саул је био кажњен од Господа одузимањем царства: *Господ је нашао себи човека по срцу својему, и царство његово неће се одржати* (1 Сам 13:14).

После једне победе над Филистејима цар Саул је проклео свакога ко буде узео нешто од хране до вечере. Саулов син Јонатан није чуо ову Саулову заповест и пробао је врхом штапа мало меда који је нашао у шуми. Саул је био спреман да убије сина, али народ то није дозволио због Јонатанових великих заслуга у рату: *Зар да погине Јонатан који је учинио ово велико спасење у Израилу* (1 Сам 14:45).

Рат против Амаличана – Амаличани су били стари непријатељи Израилца. По Божијем наређењу Самуило је Амаличанима објавио рат: *Иди, и победи Амаличане, и зајри као проклеће све што има* (1 Сам 15:3). Такође је пророк скренуо цару пажњу да нико не узима било шта од плена. Саул, међутим, није држао ове заповести, и рат се претворио у обичан пљачкашки поход. Саул је поубијао само оно *што бејаше зло и без деце, а задржао најбољи плен, а цара Агага је повео са собом да му украси рамени иријумф*. Пророк Самуило је изашао пред цара Саула и оштро га је укорио због овог преступа. Затим, убио је цара Агага у Галгалу пред Господом, и никада више није видео Саула, и горко га је оплакивао, јер је био одбачен од Бога због непослушности.

По Божјој заповести пророк Самуило је отишао у Витлејем, и за цара је помазао Јесејевог најмлађег сина Давида: *И сиђе Дух Господњи на Давида и оста на њему од*

шога дана ... а Дух Госјодњи ојиде од Саула, и узнемираваше га зли дух од Госјода (1 Сам 16:13-14). Давид, до тада у народу непознат, стекао је велику популарност после победе над филистејским јунаком Голијатом.

Саул прогони Давида – После победе над Голијатом Давид је постао стални пратилац цара Саула, а осим тога Давид и Саулов син Јонатан постали су најбољи пријатељи. Међутим, у народу се почело говорити и певати како је у ратовима Давид погубио 10.000 људи а Саул само 1.000. Због тога се Саул плашио, и у Давиду је видео моћног супарника. То је био разлог што је Саул удаљио Давида од себе и поставио га за заповедника над једном хиљадом људи.

Углед Давидов је све више растао без обзира на то што га Саул није волео. Догодило се да се Саулова ћерка Михала заљубила у Давида. Саул је послао Давиду поруку, ако убије једну стотину Филистеја добиће руку његове ћерке. Давид је испунио овај услов и оженио се Михалом. Овај догађај, међутим, није могао да одврати Саулову мржњу према Давиду. Покушао је преко Јонатана и својих дворана да убије Давида. Јонатан се заузео за свог пријатеља, и дошло је до привременог измирења, очигледно се Саул разболео. Није прошло много времена, а Саулова болест и мржња је поново оживела. Једном приликом док је Давид свирао на харфи, Саул је бацио на њега копље, али је Давид два пута срећно избегао сигурну смрт. Када је Давид дошао кући сазнао је да је Саул послао људе да га убију. Давид је наговорио жену Михалу да стави лик (терафин) у његову постељу да би тако обмануо гониоце, а он је у међувремену побегао кроз прозор, а Михала је једва избегла смртну казну. Спасла се рекавши оцу да би је Давид убио да није тако поступила.

Давидово лутање – Давид је био принуђен да више година лута као избеглица. То је веома тежак период у његовом животу. Иако је био у веома тешким приликама,

никада није клонуо духом и није губио наду у Божију помоћ. Управо из тог доба потичу његови најлепши Псалми који одишу јаком вером и надом да ће га Бог на крају ипак спасти од свих његових непријатеља (Пс 18).

Давид је побегао у град Нов код првосвештеника Ахимелеха, где је била и скинија (шатор – храм). Ахимелех му је ту предао Голијатов мач и још је Давиду и његовим друговима „дао хлебове“ из скиније које су смели узимати и јести само свештеници, *јер не беше хлеба осим хлебова њосјављених исјрег Госјода* (1 Сам 21:6). Све је ово видео Док Идумејац, Саулов старешина над пастирима, и обавестио је о томе Саула. Саул је из освете убио у граду Нову 85 свештеника, а сам град је опустошио. Једино се спасао, и то бекством, Авијатар син Ахимелехов (1 Сам 22:18). Давид је потом побегао у филистејски град Гат код цара Ахиса. Овде је био у опасности да га Филистеји убију, али *прејворио се међу њима и учинио се луг и шараше њо врашима, и бацаше њену низ брагу своју* (1 Сам 2:13).

У Одоламској пећини Давиду се придружила његова родбина и сви они који су били незадовољни Сауловом владавином. По савету пророка Гада, Давид из Миспе мавске долази у Јудеју, у шуму Арет. Придружио му се и свештеник Авијатар и још много присталица, тако да су од Филистеја освојили град Кеилу. Ту га је Саул опколио са војском, али је Давид успео да побегне у пустињу Зиф, а одатле у пустињу Маон код Хеврона.

Када је Давид био у пустињи Енгадској код Мртвог мора, Саул је непажњом био пао у Давидове руке, али га Давид није погубио, него му је само одсекао скут од огрточа. Није му се осветио, јер је знао да је Саул помазаник Господњи: *Нека Госјод буде судија, и нека расуди између мене и тебе* (1 Сам 24:16), говорио је Давид. Овај Давидов поступак није до краја поправио његове односе са Саулом. Гонећи Давида Саул је заноћио са својом војском.

Опет је Саулу поштедео живот говорећи: *Господ ће њлаиши-иши свакоме по њравди његовој и по вери његовој* (1 Сам 26).

Битка на Гелвујској гори – Ради личне сигурности Давид се настанио у филистејском граду Сиклагу. У то време је управо избио рат између Филистеја и Израиљаца. Војска зараћених страна окупила се у близини Гелвујске горе. Пошто је Филистејима био сумњив, Давид није узео учешћа у овој битки.

Саул је био свестан чињенице да га је Бог оставио. Није се више могао уздати у Божију помоћ и зато се за помоћ обратио једној жени врачари која је живела у граду Ендору. Обукао се у друге хаљине и у пратњи два човека ноћу је дошао код врачаре. Она га је подсетила да је он цар и да је забранио врачање и гатање у целој земљи, и није хтела да му врача све док јој цар није обећао да јој ништа неће наудити. Жена је *видела бојове где излазе из земље, сипар човек излази ојрнуи њлаишиом. Тада разуме Саул да је Самуило ... а Самуило рече Саулу: заишио си ме узнемирио и изазвао, и још му је рекао: Господ ће ѡрега-иши Израиља с ѡобом у руке Филиптејима; ѡе ћеш суира-иши и синови ѡвоји биши код мене* (1 Сам 28:13–19). Саул је, чувши ово од страха пао на земљу. Врачара га је поткрепила храном, и он се исте ноћи вратио у логор.

Исход битке на Гелвујској гори био је катастрофалан за Израиљце, иако су били у бољем положају. Војска је потпуно разбијена. Саулова три сина су погинула у борби, а сам он је опкољен, и да не би био убијен од “необреза-них”, нареди момку који му је носио оружје да га убије. Пошто момак то није учинио због страха, Саул је извршио самоубијство бацивши се на мач. Сутрадан су Филистеји одсекли Саулову главу и однели у Дагонов храм, а тело његово и његових синова обесили су на зид града Ветсана.

Становници града Јависа у Галаду, чувши да је погинуо њихов цар, дошли су ноћу, скинули Саулово и тела

његових синова. Тела су спалили у Јавису, *костии су ѡ-гребли ѡод дрвешом у Јавису и ѡостиише седам дана* (1 Сам 31:12–13). Тако је завршио живот први израиљски цар.

Давидово царевање (1000–960)

После пораза у битки на Гелвујској гори Израиљци су постали зависни од Филистеја и плаћали су им данак. Давид се био утврдио у граду Хеврону и није одмах постао цар над целим Израиљем, већ само у Јудеји је признат за цара. Настојао је да постане законити и општепризнати цар у целом Израиљу. Није се обрадовао Сауловој погубији, већ је казнио смрћу Амаличанина који му је донео Саулов царски венац и гривну. Давидови посланици су се захвалили становницима града Јависа што су спасили мртва тела Саула и његових синова. Хтео је мирним путем да завлада и уклони са престола Сауловог сина Исвостеја. Међутим, околности су учиниле да догађаји крену другим током. Исвостеј је себе сматрао законитим наследником на израиљском престолу. Његов војсковођа Авенир сусрео се са Давидовом војском и био је поражен. Касније је Авенир прешао на Давидову страну због Исвостејевог подозрења према њему. Ускоро га је Давидов војсковођа Јоав убио осветивши свога брата. Исвостеј је постао усамљен и убрзо је био погубљен од двојице војвода из Венијаминовог племена. Исвостејеву главу су донели Давиду, али су доносиоци уместо награде били кажњени смрћу (2 Сам 4:12).

Када је Исвостеј убијен дошли су Давиду у Хеврон представници свих племена и признали су га за свог цара, *и учини с њима цар Давид веру у Хеврону ѡред Господом; и ѡмазаше Давида за цара у Израиљу* (2 Сам 5:3). Тада је Давиду било 30 година, а владаће је пуних 40 година.

Уједињена у једну државу под Давидом, израиљска племена су представљала знатну опасност за Филистеје и друге суседне народе.

У срцу израелске земље био је један стари град који још увек није био освојен. То је Јерусалим, који су држали Јевусеји. Јерусалимска тврђава Сион сматрала се неосвојивом, и сваки напад на град изгледао је смешан. Када се Давид приближио Јерусалиму, Јевусеји су викали, „слепи и хроми да не улазе у кућу“. Град је ипак био освојен. Ово је био велики и значајан датум у историји Израиља. Све до тада народ није имао своје духовно средиште. Седиште појединих судија, пророка, народних првака и старешина било је привремено и често се мењало: Силом, Миспа, Гаваја, Нов, Хеврон. Јерусалим је постао седиште царства и духовно средиште истовремено. Град Давидов, како се називао, остаће кроз сву историју град изабраног народа.

Ковчег завета у Јерусалиму – Давид је водио неколико успешних ратова против Филистеја. Филистеји су поражени, тако да се у потоњој историји скоро и не помињу.

Давид је сада од Јерусалима хтео да учини духовно средиште свег народа. Одлучио је да Ковчег завета са шатором од састанка пренесе из Киријат-Јарима у Јерусалим. Ковчег је стављен на нова кола. Преносом Ковчега руководили су левити, Ахија и Узо у присуству самог цара и свег народа који се радовао свирајући *ипред Господом уз свакојаке сираве, уз гусле, уз псалтире, у бубње, у свирале и у кимвале* (2 Сам 6:5). Међутим, сам пренос Ковчега завета није био законит, није обављен на правилан начин, и зато је Господ казнио смрћу левита Узу, који се рукама дохватио Ковчега завета плашећи се да не падне. Овај догађај је био опомена Давиду да нешто ипак није у реду. Ковчег је после тога мировао три месеца у дому Овид-Едома, а онда је Давид огрнут у плашт са народом пренео Ковчег завета у Јерусалим. Потом су принете жртве паљенице и

захвалне жртве, а Давид је благословио народ и сваком дао *по један хлеб и комад мяса и жбан вина*. Тако је Јерусалим постао средишње богослужбено место у старозаветној Цркви.

Давид је имао намеру да у Јерусалиму подигне храм Господу. За савет се обрати пророку Натану речима: *Види, ја стојим у кући од кедрова дрвета, а ковчег Божи стоји под завесама* (2 Сам 7:2). Пророк је одобрио, а већ му је ноћу од Господа откривено да храм ипак неће саградити Давид, због много крви које је пролио, већ његов син и наследник на престолу, Соломон. Давиду је обећано: *Када се наврше дани твоји и починеш код оца твојих, подигнућу семе твоје након тебе ... и изврдићу царство његово до века* (2 Сам 7:12-13). Ово Натаново пророчанство може се двоструко схватити: 1. обећање се односи на Соломона, и 2. на самога обећаног Месију, Господа Христа, сина Давидовог по телу, чији је праобраз био Соломон. Соломон је заиста наследио Давида на царском престолу, и саградио је храм, док је Господ Христос, Давидов потомак, оснивач и Цар Царства Небеског у Новом завету.

О Давидовој владавини

Давид је овладао не само израиљским царством, већ је још покорио и суседне народе: Моавци, Едомци, Амонци и Сиријци. Држава се простирала од Еуфрата на северу, до Црвеног мора на југу. Цар је имао уређену и организовану војску, и био је један од најснажнијих царева на Блиском истоку. Унутрашњу управу у земљи уредио је тако што је на челу сваког племена поставио по једног кнеза. Имао је такође посебне људе за војску, за новац и за привредну управу. Царски писар Сераја контролисао је рад свих државних установа. Уредио је судство. Сам цар је решавао многе судске спорове и доносио коначне пресуде о важним питањима.

Престанком ратова и општим напретком створени су услови за миран живот у изобиљу сваке врсте. Уједно, показало се да мир и благостање нису најбоља прилика за морал, чврсту веру и моралне особине народа. То се најбоље види на примеру самог цара Давида. Док је био у прогонству и невољи, био је вернији и оданији Богу и Његовим заповестима. Сада, када је имао свега у изобиљу и раскоши, пао је у велики грех: учинио је прељубу са женом Витсавејом, супругом војсковође Урија Хетејина. Наредио је да Урија у ратном распореду буде на таквом месту где ће сигурно погинути. Тако је и било.

Давид је био опоменут и од Господа прекорен преко пророка Натана због овог великог преступа. Пророк је цару испричао причу о богатом човеку који је узео једину овчицу од сиромаша. Када је Давид чуо ову причу, узвикнуо је: *Тако жив био Господ, заслужио је смрт онај који је то учинио*, на што му је Натан одговорио: *Ти си њај* (2 Сам 12:5-7). Још му је Натан прорекао да се мач неће одмаћи од његовог дома. Давид се за овај грех искрено покајао, и тим поводом је испевао свој покајни 50 Псалам (Смилуј се на мене Боже по великој својој милости ...).

Авесаломова побуна – Због поменутог преступа Давида су убрзо почеле да сустижу Божје казне. Најпре му је умрло прво дете које је добио од Витсавеје. Затим је његов најстарији син Амнон обесчистио сестру по оцу, Тамару. Њу је осветио њен рођени брат Авесалом, који је убио Амнона, а потом побегао у Гесур и тамо провео три године. После тога Авесалом се помирио са Давидом и преступ му је био опроштен. Међутим, ускоро је Авесалом почео са сплеткама и завером против свога оца Давида. За себе је придобијао оне који су долазили у Јерусалим ради судске парнице говорећи да би боље било када би он био цар, и тако *примамљиваше срца људи Израћљаца* (2 Сам 15:6). Побуна против Давида је организована по целој

земљи под руководством Ахитофела Гилоњанина. Авесалом је тражио од оца дозволу да оде у Хеврон и себе прогласи за цара у Израиљу. Побуна се проширила, и то изненада. Давид је био принуђен да побегне из Јерусалима праћен само личним чуварима и најближим пријатељима. Извесно време је провео у изгнанству. Око њега се убрзо окупило много војске и присталица, тако да је сада могао да се одупре Авесалому. Заповедио је својим војсковођама да у коначном обрачуну поштеде живот Авесалому. Али, у сукобу, Авесалом у бекству заплете се косом за један храст и остане viseћи. Давидов војсковођа Јоав одмах је дошао и убио га. Када су Давиду рекли за смрт сина, он је плакао и говорио: *Сине мој Авесаломе, сине мој, сине мој Авесаломе! камо да сам ја умро умесити тебе* (2 Сам 18:33). Тако је побуна Авесаломе била угушена. Народ се вратио својим кућама, а Давид је свечано ушао у Јерусалим наградивши све оне који су му помагали.

Друга књига Самуилова завршава се описом Севине буне која је била угушена одмах по њеном избијању. На крају књиге описано је како је Давид пребројио народ. Наиме, Господ је хтео да казни народ и зато наређује Давиду да га преброји. Давид то чини преко војводе Јоава и обавља посао пребројавања за девет месеци и двадесет дана. Давид се покајао због пребројавања народа, али је Господ ипак хтео да их казни преко пророка Гада. Он предлаже Давиду да изабере једну од три казне: 1. или седам гладних година, 2. или три месеца непријатељског пустошења, и 3. или тродневни помор народа. Давид је изабрао трећу казну, и за три дана умрло је 70.000 људи. Али, *кад анђео љужи руку своју на Јерусалим да га убије, сажали се Господ и рече анђелима: Доста, сјусиш руку*. Помор је престао код Гумна Орне Јевусејина, а Давид је по савету пророка Агада, на том месту подигао олтар. Затим је купио гумно и један пар волова (2 Сам 24). Касније је цар Соломон на том месту саградио храм.

ПРВА И ДРУГА КЊИГА О ЦАРЕВИМА

Прва и друга књига о царевима јесу две историјске старозаветне књиге и оне представљају продужетак или наставак историје Израиља који је започет у Самуиловим књигама. Ујеврејском канону ове две књиге су сачињавале једну књигу која се звала **МЕЛАНИМ/цареви**, од **МЕЛЕН= ЦАР/**. Подела на две књиге извршена је касније под утицајем грчког превода Седамдесеторице тумача, у којем су од почетка биле две књиге. Грчки назив за ове књиге је **Βασιλεων**, а латински **REGNORUM**. Иначе, треба рећи да је подела на две књиге више вештачка, јер књиге представљају јединствену целину. Посматрано временски, обе књиге обухватају период од преко четири стотине година, од смрти пророка и цара Давида 960. до почетка јеврејског ропства у Вавилону.

Књиге о царевима су написане по одређеном плану који је доследно спроведен:

1. О сваком цару писац обавезно каже када је дошао на царски престо и у којим околностима;
2. Такође се даје опис трајања или дужина његове владавине;
3. Затим следе особине сваког цара, какав је он владар био, а посебно какав је став имао према вери и Божјем закону, и
4. Говори се о околностима смрти сваког цара, затим ко га је наследио на царском престолу.

Садржина

По садржини књиге се могу поделити на три главна дела:

- I. 1 Цар 1–11, излаже историју цара Соломона.
- II. 1 Цар 12–2 Цар 17, јесте упоредна историја Израилског и Јудејског царства, и
- III. 2 Цар 18–25, јесте историја Јудејског царства до његове коначне пропасти и одвођења Јевреја у Вавилон.

У књигама се такође казује одакле су узимана обавештења и извори или грађа за писање, односно састављање књиге. Тако се каже за податке о цару Соломону да их је писац узимао из *Књиге дела Соломонова*. За историју јудејског царства писац је користио дело *Дневник царава Јудиних*. Ови извори вероватно потичу од пророка и представљали су неку врсту летописа или годишњака о најважнијим догађајима из доба царства.

Време писања ових књига може се само приближно одредити. Књиге су коначно завршене и обликоване за време ропства у Вавилону. Настале су вероватно пре краја тог ропства, јер у њима нема никаквих наговештаја о ослобођењу из ропства.

Писац књига је такође непознат. У јеврејском Талмуду се каже да је Св. пророк Јеремија писац ових књига што противречи месту и времену настанка самих књига. Зна се засигурно да је пророк Јеремија умро у Египту, и то не много после самог почетка робовања у Вавилону. Можемо само претпоставити да је пророк Јеремија на извештан начин утицао на писца књиге. Оно што, међутим, поуздано знамо о писцу књига о царевима јесте то да он није био световно лице (лаик) или обичан писац. Писац није имао за циљ да излаже само политичке и друштвене прилике, већ му је главни циљ био да из сваког историјског догађаја извуче поуке. Наиме, свака непослушност

према Богу и Његовом закону, свако отпадништво од вере и морала, имало је обавезно и лоше последице. С друге стране, послушност према Богу, побожност и поштење, морална исправност, увек су водили срећи и благостању, како самих царева као Божјих помазаника, тако исто и целог народа. У књигама је описана до појединости пропаст Израилског као и Јудејског царства. Као главни узрок њихове пропасти истиче се отпадништво од праве и истините вере у једнога Бога – Јахвеа.

Цар Соломон (960-921)

На самом почетку књиге говори се о последњим данима цара Давида и о борбама које су вођене око наслеђа царског престола. Цар Давид је још за живота одредио себи за наследника Витсавејиног другог сина, Соломона (на јевр. значи мир) који се истицао мудрошћу и чврстим моралним особинама. Међутим, Давидов старији син Адонија уз помоћ свештеника Авијатара прогласио је себе за цара у Израилу. То је учинио код извора Рогила. Давид је одмах наредио првосвештенику Садоку и пророку Натану да одведу Соломона на извор Гион у Кедронској равници и да га тамо помажу за цара. Они тако и учине: узму уље из шатора од састанка, помажу Соломона и уз звуке труба прогласе га за цара. Адонија се уплаши и побегне у шатор од састанка. Соломон му опрости кривицу под условом да никада не учини сличан преступ. Пророк и цар Давид је умро у 70-ој години живота, након владавине од четрдесет година. Сахрањен је у *зграду Давидову*, Јерусалиму. Највећа Давидова заслуга за Израилце јесте у томе што је успешно ратовао и најзад ујединио сва израилска племена, и што је знатно проширио државне границе. Створени су услови за миран и безбедан живот у земљи,

омогућен је духовни и културни развој и сваки добар напредак. Нарочито је значајно што је Давид, први пут у старо-заветној историји, учинио Јерусалим верским и духовним средиштем старозаветне Цркве. Јерусалим је постао, не само главни град, већ и средиште богослужбеног живота, празновања празника и приношења жртава. Пророку и цару Давиду се приписује и оно што се данас назива лепота богослужења. У његово време при шатору од састанка установљени су велики хорови певача. Сам цар је писао молитвене песме – Псалме, које је певао уз пратњу жичаних инструмената. Тако су Псалми све до данас остали у богослужбеној-молитвеној употреби. Не постоји ни једно богослужење или молитвени чин на којем се не отпева или не прочита нешто из Псалтира. Због свих ових особина и заслуга, Давид је непрекидно живео у свести и сећању Израјлаца. У време Господа Исуса Христа, они који су поверовали у Њега као обећаног Месију и Спаситеља света, обраћају се Господу Христу као „Давидовом сину“. Господ Христос заиста јесте и био је Давидов потомак по телу из племена Јудиног, о чему сведоче и новозаветни евангелисти.

Цар Соломон је био Давидов достојан наследник на престолу израјлских царева. Може се слободно рећи да је у његово време Израјл доживео златно доба у својој историји. Цар Соломон је у државној управи показао способност великог владара. Споразум са египатским фараоном утврђен је браком са тамошњом принцезом, а у мираз је Соломон добио град Гезер са околином. Соломон је нарочито познат по својој великој мудрости. Када му се Господ јавио као младићу у Гаваону и питао га шта хоће да му да, Соломон је затражио да му Бог да *срце разумно да може судити народу и распознавати добро и зло* (1 Цар 3:9). Његова молитва била је услышена, и Господ му каже:

Ево дајем ти срце мудро и разумно ... сврх твоја дајем ти и шћо ниси искао и благо и славу ... (1 Цар 3:12–13).

Соломонову мудрост потврђује и случај са двама женама блудницама и мртвим и живим дететом. Жене се нису могле споразумети чије је живо дете, и дођу на суд код Соломона. Цар је решио спор тако што је рекао да му донесу мач, и да расеку дете и дају половину свакој жени. Када је права мајка видела да ће јој убити дете, уплашена рекла је: *Погајте њози дете живо, и немојте га убити, док је друга жена рекла: Нека не буде ни мени ни тебе, расециће га* (1 цар 3:6). Тако је Соломон познао ко је права мајка живог детета.

Соломонов храм

Осме године владавине цара Давида град Јерусалим је ушао у састав Израјлске државе. На чудесан начин храбро племе Јевусеји, потцењујући Израјлце, предало је град око 1.000-те године пре Христовог рођества. Цар Давид се није удостојио да сагради храм, али своје сину Соломону оставио је завет да спроведе у дело своју чврсту намеру. Четврте године своје владавине цар Соломон извршава завет свога оца. Немајући људе *који умеју сећи дрво као Сидонци ...*, склапа савез са Хирамом царем града Тира. На основу овог савеза цар Хирам је Соломону слао *дрва кедрова и дрва јелова*, и велико камење, и још веште мајсторе за израду украса од метала. Цар Соломон је тирском цару морао за узврат дати пшеницу, уље и вино. Градња храма је трајала седам година, до једанаесте године Соломонове владавине. Као грађевински узор за градњу храма је послужио шатор од састанка, с том само разликом што су размере храма биле много веће. Храм је као и шатор од састанка имао следеће делове:

Храм је саграђен од чврстог материјала, од тесаног камена. Био је дуг шездесет лаката, широк двадесет лаката, а висок тридесет лаката. Имао је раван кров направљен од кедрових греда и дасака обложеним мермерним плочама. Састојао се из две, по величини неједнаке просторије. Прва, већа просторија звала се **светилиште**, и била је дуга четрдесет лаката, широка двадесет, а висока тридесет лаката. Друга, мања просторија јесте **светиња над светињама**, величине двадесет пута двадесет пута двадесет лаката. Храм је био изнутра обложен дрветом. Таваница и зидови су такође обложени дрветом, тако да се камен није видео, док је под био од јелове даске. Дрво по зидовима је било изрезбарено ликовима херувима, палмама и цвећем, а све је било обложено златом – златним листићима.

Светиња на светињама била је одвојена од светишта двокрилним дрвеним вратима направљеним од дивље маслине, а украшеним, исто тако херувимима, палмама и цвећем. Врата су била увек отворена, а наспрам њих висила је скупоцена завеса од црвеног и плавог пурпура и танког узведеног платна са извеженим херувимима. Улазна врат храма су била од дрвета маслине и имала су исте украсе. Испред храма направљен је трем (настрешница) ширине храма, а дужине двадесет и висине десет лаката. Још су саграђена два стуба испред трема од метала, и били су високи по осамнаест лаката и широки дванаест лаката. На врху металних стубова саливени су капители /оглавља/ пет лаката високи. Стубови су украшени плетеницама у два реда по једну стотину, а на врху су биле стабљике љилана и листови од цвећа.

Није познао да ли су два стуба испред храма стајала непосредно уз сам зид храма, или предворја, или су били одвојени. Стубови су имали и своја имена. Звали су се Јахин и Воас. Такође се не зна шта значе имена стубова. По једном

мишљењу, имена стубова означавају имена градитеља који су их направили, а по другима, то су имена Соломонових синова – љубимаца. Ови стубови су вероватно рађени по феничанским узорима. Главно божанство феничанског града Тир, Мелкрат, поштовало се у облику два стуба.

Цео храм је био окружен са три стране зградама на три спрата, висине петнаест лаката, које су имале више помоћних просторија за спремање ствари и дарова за вршење богослужења у храму. Доњи спрат био је широк пет лаката, други спрат шест а трећи, седам лаката. Улаз у зграду био је са јужне стране, а кроз остављене отворе на таваници пењало се и силазило са једног спрата на други. Просторије су имале прозоре који су осветљавали дневном светлошћу храм, док је светиња над светињама била замрачена и није имала прозоре.

Цела грађевина храма окружена је великим предворјем чији је унутрашњи или горњи део био пред улазом у светиште, и био је одређен за свештенике. Предворје је ограђено зидом од три реда тесаног камена покривеног кедровином. У предворје се улазило на троја врата: на истоку, југу и северу. Под у предворју био је од камених плоча. Са неколико степеника из горње силазило се у спољне или велико предворје одређено за народ.

Уређење Соломоновог храма

По свом унутрашњем уређењу и распореду предмета Соломонов храм је био истоветан са Мојсејевим шатором од састанка (скинија). Као и скинија, у Светињи над светињама смештен је Ковчег завета између два велика херувима висока по десет лаката, а направљени су од маслиновог дрвета са позлаћеним крилима. Херувими су једним крилом додиривали зид са стране, а другим таваницу. Они су

били сведоци и видљиви знак присуства самог Бога-Јахвеа који је непрекидно присутан у свом народу. Лицом су били окренути један другом, а истовремено су гледали у поклопац Ковчега завета. Иначе, херувими су анђелски чин, становници су небеса – духовног света, бестелесна духовна бића и посредници између Бога и људи.

У светишту храма непосредно уз завесу која је светиште одвајала од Светиње над светињама, стајао је кадиони олтар направљен од кедровог дрвета, окован златом. Храм је имао десет седмокраких свећњака и десет столова за хлебове предложења. У светишту су биле и разноврсне посуде и предмети: машице за жар, посуде за уље, котлићи, посуде за тамјан и друго.

У дворишту храма стајао је велики жртвеник од метала за приношење жртава. Био је висок десет, дуг и широк по двадесет лаката, са огњиштем величине дванаест лаката. Жртвенику се прилазило са истока, а свештеник који је прислуживао био је окренут лицем ка светишту на западној страни. У подножју жртвеника са југоисточне стране налазила су се два отвора за одвод крви жртвених животиња подземним каналом у поток Кедрон.

Између жртвеника и храма стајала је посуда са водом за умивање руку и ногу свештеника непосредно пред богослужење. Посуда је због величине названа „мјегено море“ високо пет лаката, тридесет лаката у обиму, а десет у пречнику, у које је могло да стане око седам стотина тридесет хектолитара воде. Горња ивица умиваоника личила је на цвет љиљана, а цео умиваоник постављен је на дванаест металних волова, по три окренута на четири стране света.

Са десне и леве стране жртвеника налазило се по пет металних котлова који су били покретни на точковима. У њима је била вода за прање комада меса од жртвених животиња.

Крајња историја храма

Градња храма је завршена једанаесте године владавине цара Соломона. Свештеници и левити су свечано пренели Ковчег завета у храм, а потом је извршено свечано освећење новог храма. Приликом освећења Божје присуство се показало и на видљив начин, и то падањем огња са небеса и спаљивањем жртава. Тако је Соломонов храм постао место молитве за сав народ. Познате Соломонове речи молитве у том тренутку: *... хоће ли Боџ заиста сѣановајѣи на земљи? Ејѣо, небо и небеса над небесима не моџу Те обухвајѣи, а камо ли овај дом шѣо ѓа сазда? ... Сваку молбу и сваку жртѣву која буде од коџа ѓод човека или свеѣ народа, ко ѣозна муку срца своџа и ѣодигне руке своје у овом дому. Ти чуј с неба, из сѣана своџа, и смилуј се и учини и ѣодај свакоме ѣо свим ѣуѣевима њеџовим* (1 Цар 8:38–39).

Историја Соломоновог храма је тесно повезана са народном историјом. Народ је кроз свечано слављење празника и кроз настале обичаје био душом везан за храм. После Соломонове смрти јединствено израиљско царство подељено је на два дела, и духовно и политички. Народ Јудејског царства и даље је остао духовно везан за храм. Израиљско царство на северу под утицајем свог првог цара Јеровоама I (931-911) и духовно се одваја изградњом жртвеника у Ветилу и Дану, како његови поданици не би одлазили на југ у Јерусалим. Храм Соломонов страдао је кроз историју када је и народ страдао. Још за време јудејског цара Ровоама, Соломоновог сина, египатски фараон Сисак опљачкао је храм (1 Цар 14:26), а мало касније цар Аса је био принуђен да остатак скуповених сасуда и драгоцености храма пошаље сирском владару Вен-Ададу као залог за савезништво против израиљског цара Васе. Цар Јосафат обновио је спољашње предворје храма, а цар Јаос

је извршио оправке целог храма. У доба цара Амасије израиљски цар Јоас опљачкао је храм. Цар Јотам саградио је горња врата на унутрашњем предворју, док је Ахаз саградио нови жртвеник, а стари је порушио и уклонио. Он је из страха од асирског цара са умиваоника скинуо металне оплате и волове са *мједног мора*, и сакрио их, а „море“ је поставио на обичан камен (2 Цар 16:17). Јудејски цар Језекија био је принуђен тешком политичком ситуацијом да покупи све злато и сребро из храма, да покида златне преворнице и пошаље их асирском цару Сенахириму као данак. Цар Манасија у Соломонов храм је унео кипове асирских врховних божанстава које је цар Јосија побацао из храма и дигао побуну против Асирије. И најзад, нововавилонски цар Навуходоносор (605-564) сасвим је опљачкао храм, а његов војвода Навузардан разорио је град Јерусалим и Соломонов храм. Све покупљене предмете из храма однео је у Вавилон 586. године пре Христовог рођества.

Зоровавелов храм

Оснивач персијске државе цар Кир је 538. године пре Христа издао указ по којем је дозволио Јеврејима повратак у отаџбину и обнављање града Јерусалима и храма. Исто тако, вратио им је све сребрне и златне посуде храма које је Навуходоносор својевремено опљачкао.

Предвођени кнезом Зоровавелом, првосвештеником Исусом сином Јоседековим, Јевреји се враћају у своју земљу где затичу пустош, а на своме огњишту странце: Кутејци, Самарјани и Идумејци. Са кнезом се вратило 42.360 душа. Прва брига по повратку била им је да на месту порушеног храма подигну жртвеник од неклесаног камена. Принели су прве жртве седмог месеца након повратка, а

друге године, другог месеца – 536. свечано су поставили темеље за нови храм (Јездр 3:10). У изградњи храма су хтели да учествују и Самарјани, али су били одбијени као нечисти. Увређени овим, Самарјани су почели да праве нове интриге и ометају изградњу храма. Радови на храму су веома споро напредовали, и чак су престали. Тај прекид је трајао више од петнаест година. Тек су Пророци Агеј и Захарија дали велику подршку и поново је настављена градња. Пророци су јавно говорили да несреће сналазе народ који има раскошне палате, а немају храм Јахвеу. Самарјани опет учине да сатрап (управитељ) Татнеј у доба цара Дарија забрани зидање храма. Међутим, Зоровавел је тврдио да они граде храм по одобрењу цара Кира, у шта се уверио сам Дарије и тако им је поново одобрио изградњу. Храм је најзад после двадесет година, око 515. године пре рођества Христовог био завршен. Нови храм је био велики, али мање раскошан од Соломоновог храма. Многи који су памтили Соломонов храм плакали су, али су их пророци Агеј и Захарија тешили обећањем да ће слава овога храма бити већа од славе Соломоновог храма.

Што се тиче самих појединости новог храма, о њима се не зна много. Храм је имао два предворја. У унутрашњем предворју налазио се велики жртвеник и умиваоник, а у спољашњем предворју биле су споредне просторије. У светилишту се налазио само један седмокраки свећњак, један сто за хлебове предложења и један кадиони олтар. У светињи над светињама није било Ковчега завета, већ је на његовом месту стајао обичан камен “евен шатија”, три педља висок. На овај камен је првосвештеник на празник Очишћења стављао кадионицу, када је улазио у Светињу над светињама.

По својим мерама храм је био већи од Соломоновог, али много скромније украшен. Није било више Ковчега завета, светог огња, присуства облака, Урима и Тумима.

Током времена храм је био богатије украшен скупоценим предметима. Дародавци су били побожни владари. Године 168. пре рождества Христовог, храм је опљачкан и оскрнављен од стране цара Антиоха IV Епифана, који је 166. године у храм поставио кип римског божанства Јупитера и његов жртвеник. Јуда Макавејац је 165. године ослободио храм, поправио га, обновио жртвеник и обавио освећење храма. Цар Антиох V Евпатор је 135. године поново заузео храм, 130. године порушио унутрашње зидове предворја храма. Обновио га је Александар Јанеј, чије је јеврејско име било Јонатан и као такав храм је био до 63. године пре Христовог рождества. Тада га је освојио римски војковођа Помпеј, извршивши у храму велико крвопролиће. Године 37. пре рождества Христовог, цар Ирод је на јуриш освојио Јерусалим и поубијао све Јевреје који су се сакрили у унутрашње зидове храма. Петнаест година после, Ирод је почео обнављање Зоровавеловог храма. То је трећи или такозвани Иродов храм у којме се појавио Господ и Спас наш Исус Христос.

Премудри Соломон

Соломон је несумњиво једна од најмудријих личности у целом Старом Завету. Био је цар, мудрац, пророк, државник, градитељ. У његово доба Израилско царство заузимало је простор од граница Египта до реке Еуфрат. Још је цар Давид освојио Сирију, покорио Едомце, Моавце, Амонце, освојио Емат. Соломон је на међународном плану развио трговину и на тај начин су Израилци ступили у додир са другим ближим и даљим народима. Уз помоћ свог савезника, тирског цара Хирама, он је саградио трговачку поморску флоту којом је трговао у Средоземљу.

У управном погледу, Соломон је државу поделио на дванаест неједнаких области. Свака област је била дужна да један месец у години издржава раскошни Соломонов двор, као и царске штале. Управитељи области били су цареви пристави.

Соломоново царство је било значајан чинилац међу државама на Истоку. Царица Савска (Етиопија) посетила је Соломона у Јерусалиму, вероватно ради закључивања неког међудржавног савеза или уговора. Царица је била задивљена величанственим сјајем Соломоновог двора, а још више ју је задивила његова мудрост. Она је цару поклонила једну стотину и двадесет таланата (120), много мириса и драгог камења, а он је њој дао „*много злато за желе и заиска*“ (1 Цар 10:13).

Међутим, царство Соломоново као и слава и моћ његова, ускоро су почели нагло да опадају и слабе, као и све друго овога света. Узрока за то је било више, а главни је тај што су Израилци почели да потпадају под утицај страних религија. Лош пример за то дао им је сам цар. Соломон и његова владавина били су омражени у народу због великих државних пореза и намета за издржавање раскошног царског двора. Народ је осим намета у новцу и намирницама, био принуђен да присилним радом гради путеве и градске тврђаве. Такође је постојала нетрпељивост осталих племена према племену Јудином. Чак се назире и распад државе када је на чело побуњеника стао Јеровоам, син Наватов из племена Јефремовог. Он је покушао да збаци Соломона са престола. Незадовољство Соломоновом владавином било је заиста велико. То показује и чињеница што се побуњеницима придружио и пророк Ахија Силомљанин, који је прорекао распад царства на два дела. Соломон је побуну угушио, а Јеровоам се склонио у Египат.

У књигама о царевима истиче се да је главни и основни узрок опадања Соломонове славе то што је он пао под утицај својих жена странкиња, које је доводио у Јерусалим. Њима је у Јерусалиму подигао олтаре и храмове, а сам је узимао учешћа у многобожачким култовима и богослужењима. Ово свакако није било у складу са Божјим заповестима о поштовању једног правога и истинитог Бога. Соломона су почеле убрзо да сустижу праведне Божије казне.

Осим овога, Соломонова владавина ипак представља најсјајнији период у историји Израиља. У његово доба Израиљци су први пут били у додиру са суседним народима и извршили су на њих изванредан духовни утицај. Соломон је као човек био обдарен многоструким даровима и способностима: од Бога обдарен и mudar, дубоко осећајан, много је писао. У то доба цвета уметност, занатство, трговина, књижевност, грађевинарство. Највеће дело и трајни споменик његовог доба јесте величанствени храм у Светом граду, као симбол вечног присуства и обитавања Бога на земљи. Сам Соломон као mudar човек, „говорио је о дрвећу, од кедрa на Ливану, до исоја који ниче из зида; говорио је о стубовима и о стубовима и бубинама и рибанама“ (1 Цар 4:33).

Подела царства

Цар и пророк Соломон је умро 922. године пре рођенства Христовог и сахрањен је у Јерусалиму. Наследио га је син Ровоам. Том приликом је одржан велики народни сабор у Сихему на коме је требало да сва племена потврде и признају Ровоама за цара. Народ је тражио од новог цара да смањи порез који је увео Соломон. Ровоам није послушао народ, већ је, наговорен од својих вршњака, одговорио народу: „Остави је мој мајини на вас тежак јарам, а ја ћу још домајини на ваш јарам; остави вас је мој шибам“

бичевима и ја ћу вас шибати бодљикавим бичевима“ (1 Цар 12:11). Овакав царев одговор још више је дао повода незадовољницима и они су себи за цара изабрали Јеровоама, сина Наватовог, који се вратио из Египта где се био склонио за време Соломона. Тако је око 931. године извршена подела Израиљског царства на два дела: северно или Израиљско и јужно или Јудејско царство. Северном царству припало је десет племена, а јужном само два племена. Од овог тренутка Књига о царевима прати упоредну историју оба царства. Подела царства је извршена без рата и крвопролића, такође мирним путем.

Ровоамова владавина у Јудејском царству обележена је ширењем идолопоклонства у народу. Због овог греха народ је кажњен од стране самог Бога нападом египатског фараона Сисака, који је у ратном походу опљачкао Јерусалим и Соломонов храм. Осим тога, за све време Ровоамове владавине, био је рат између Јудејског и Израиљског царства.

Цар Јеровоам I (922–910) да би одвратио свој народ од Јудејског царства и како народ не би о великим празницима одлазио у храм у Јерусалиму, цар Јеровоам I је подигао два светилишта са два златна телета у градовима Ветилу и Дану. Чак је изабрао и посебне свештенике који нису били из племена Левијевог. На овај начин је извршена подела и расцеп у духовном погледу. Ово духовно подвајање назива се „грех Јеровоама сина Наватовог, који наведе на грех Израиља“.

Цар Авијам (913–911) и Аса (911–873) Цара Ровоама на јудејском престолу наследио је син Авијам, који влада само три године. У владавини је опонашао оца и допуштао је идолопоклонство. Водио је рат са царем Јеровоамом I у ком је имао је успеха, јер је освојио неколико градова: Ветил, Јесану и Ефрон.

Авијама је наследио опет његов син **Аса**. За њега се каже да је чинио што је право пред Господом, искорењивао је пороке у народу, уништавао кипове и многобожачке идоле које су саградили његови преци. У уништавању идола није чак поштедео ни своју мајку Маху, коју је свргао са власти, јер беше начинила идол у лугу, који је Аса изломио и спалио у потоку Кедрон.

Цар Аса је водио рат са израиљским царем Васом. Чак је склопио савез са сиријанским царем Вен-Ададом и напао цара Васу. Васа је био побеђен, изгубио је град Раму који Аса поруши, а камење однесе и сазида град Геву и Миспу. Асин савез са Сиријом је осуђен. Цар се ускоро разболео од болести ногу и умро.

Цар Надав (910–909) владао је у Израиљу две године. Убио га је цар Васа и истребио целу породицу цара Јеровоама I.

Цар Васа (909–876) Водио је дуге ратове са Јудејским царем Асом. За њега се каже да је чинио што је зло пред Господом и зато је Господ преко пророка Јуја прорекао пропаст Васине династије. „Ево, ја ћу зајирити најиражје Васино и најиражје дома његова“ (1 Цар 16:13).

Цар Ила (876–885) Ила је био Васин син и био је цар у граду Терса две године. Био је, нажалост, убијен приликом једног гозбеног пира. Убио га је Зимрије који се зацарио на његовом месту.

Цар Зимрије (885) је испунио реч Господњу речену преко пророка Јуја за дом Васин. Он је сасвим истребио Васину породицу. Зимрије је царевао само једну седмицу дана. Наиме, када је народ сазнао да се Зимрије прогласио за цара, одмах је изабрао другог цара у личности војводе Амрија. Зимрије је био опкољен у царском двору у Терси и видевши да се не може спасити, запалио се у двору и тако окончао живот.

Цар Амрије (885–874) Није одмах постао цар целог Израиљског царства. Много народа је пристало уз војводу Тивнија, али после четворогодишње борбе, Амрије је завладао целим царством. Он је саградио град Самарију на месту које је откупио од Семера. Самарија је престоница Израиљског царства. Амријева владавина је окарактерисана веома лоше, јер се каже за њега, „и горе чињаше од свих који бијаху пре њега“ (1 Цар 16:25).

Цар Ахав (874–853) био је син Амријев и на престољу је наследио оца. „И мало му бијаше шито хођаше у зресицама Јеровоама, нешто се ожени Језавељом, ћерком Ейивала, цара Сидонског, ње служаше Валу и клањаше му се“ (1 Цар 16:31). Култ бога Вала и богиње Астарте потпуно је завладао у Израиљу. Безбожништво је царевало. Господ који промишља о свом народу управо у то време шаље Светог пророка Божијег Илију Тесвићанина који објављује сушу и глад у народу, која ће трајати три године. Пророк Илија из града Тесва – Тесвићанин, из Галада, предсказао је Божју казну због отпадништва и свим силама је сузбијао и изобличавао култ Вала. Безбожна царица Језавеља је због тога почела да прогони убија истините Божје пророке. Илија се склонио преко Јордана код потока Хорат, где је за време суше пио воду са потока, а „заврани му доношаху хлеба и меса јутром и вечером“ (1 Цар 17:6). После годину дана, услед суше, поток Хорат је пресушио и пророк одлази у град Сарепту близу Сидона, према Средоземном мору. Ту се прехранио код сиромашне жене - удовице. Наиме, када је стигао у Сарепту, на градским вратима је срео жену која сакупља дрва за ватру на којој ће испећи последњи хлеб од брашна које јој је преостало па да умру од глади. Пророк Божји је од жене затражио хлеба и воде за себе и још јој је прорекао да за годину дана неће потрошити брашно из зделе и неће нестати уља из крчага. Илија је заиста на чудесан начин умножио брашно

и уље сиромашној удовици, *“и једе она и он и дом њезин ѓодину дана”* (1 Цар 17:15). Касније је пророк учинио и друго чудо. Оживео је сина исте удовице који је изненада био умро.

Осим ових чудеса, Свети пророк Илија се показао као велики поборник и чувар вере у једног Бога, насупрот многобоштва и идоло-поклонства који су овладали народом. После три године Илија се показао цару Ахаву. Ахав је мислио да ова несрећа сналази народ Илијином кривицом. На то му је пророк одговорио: *„Ти и дом твој осѣависѣе зайовесѣи Госѣодње”* (1 Цар 18:18). Да би стварно уверио цара да је кривица управо на његовој страни, Илија је тражио да се на Кармилској гори сакупе Валови пророци с којима ће се Илија надметати да се покаже која је вера права и истинита. Направили су жртвенике, заклали жртве и на чију се молитву жртве спале, та је вера истинита. Валови лажни пророци су се узалуд молили, и скакали, и парали се ножевима цео дан до после подне. Жртва није била спаљена. Тада је пророк Илија од дванаест каменова поправио стари жртвеник, около је ископао опкоп, ставио дрва и жртву на жртвеник и све је прелио са дванаест ведара воде. Илија се усрдно помолио Богу следећим речима: *„Госѣоде Боже Авраамов, Исаков и Израилев, нека данас ѣознаду да си ѣи Боѣ у Израилу, и ја да сам слуга твој, и да сам ѣо Твојој речи учинио све ово“* (1 Цар 18:36). Тада је пао огањ са небеса и спалио жртву, и дрва и камен, и прах, и воду у опкопу попи. Ово се догодило наочиглед свег народа који се уверио да је Јахве истинити Бог. Валови пророци су били поубијани на потоку Кисон, а Илија се попе на врх Кармила ради молитве, тако да је исто вече, после три године суше, пала обилна киша.

Илија пророк је затим побегао од гневне царице Језавеље у Вирсавију и замолио Бога да умре. Господ му шаље ангела који га је хранио и утешио рекавши му да

иде четрдесет дана и ноћи, да дође на Божију гору Хорив. Ту се сакрио у једну пећину. Господ му се овде јавио као *„ѓлас ѣиш и ѣанак“* и рекао му да помаже три човека; Азавила за цара у Сирији, Јуја за цар у Израилу и Јелисеја за пророка.

Илија је одмах отишао и затекао Јелисеја како оре са дванаест пари волова. Бацио је свој плашт на њега. Ово је био знак да је Јелисеј позван на пророчанску службу. Јелисеј је хтео најпре да оде кући да се поздрави са мајком и оцем, али му Илија није дозволио, већ Јелисеј принесе на жртву пар волова, а месо даде народу да једе. Потом је Јелисеј постао Илијин ученик и стално га је пратио.

После ових догађаја пророк Илија је предказао страшну казну цару Ахаву и његовој породици која их чека због убиства Навутеја и отмице његовог винограда (видети, 1 Цар 20:16). Најзад је пророк Илија окончао свој живот на земљи на необичан и чудесан начин. Пре тога је прорекао скору смрт Ахавовом наследнику, цару Охозији. У пратњи пророка Јелисеја пошао је из Галгала, иако је хтео да Јелисеј ту остане. Исто се поновило у Ветиљу и Јерихону, иако су пророчки синови опоменули Јелисеја: *„Знаш ли да ће данас Госѣод узѣи ѓосѣодара твојеѓа од ѣебе“* (2 Цар 2:3). Када су заједно дошли до реке Јордан, пророк Илија је ударио својим плаштом по води и обојица су прешли реку по сувом. На крају, Јелисеј је затражио од Илије да на њему буду два дела пророчанског духа, на што му је пророк одговорио: *„Ако ме видиш кад се узмем од ѣебе, биће ѣи ѣако“*. *„И кад иѓаху даље разѓоварајући се, ѓле оѓњена кола и оѓњени коњи расѣавише их, и Илија оѣиѓде у вихору на небеса“* (2 Цар 2:10–11). Тако је Свети пророк Илија завршио свој живот овде на земљи. Себи за наследника оставио је пророка Јелисеја. Као знак наслеђа обилних духовних дарова, оставио је Јелисеју свој плашт (огртач) којим је чинио чудеса.

Цар Јосафат (870–848) јесте јудејски цар, Асин наследник. У својој владавини је следовао свога оца чинећи што је право пред Господом. Он је помогао израиљском цару Ахаву у рату са Сирцима.

Цар Охозиа (853–852) је Ахавов син и владао је само две године. У управи земљом је следио у потпуности свога оца. Подржавао је култ бога Вала и богиње Астарте. У његово доба су се побунили Моавци против Израиљаца. Пророк Илија је прорекао цару Охозиа да неће оздравити. Цар је заиста пао кроз решетку из своје собе и умро. То се схвата као Божија казна за показано идолопоклонство.

Цар Јорам (Бог је висок) (852–841), био је други син цара Ахава. У почетку своје владавине устао је против Валовог култа и штитио је праву веру. Међутим, касније је и сам пао у идолопоклонство. У савезу са царем Јосафатом водио је неуспешан рат против Моаваца.

Пророк Јелисеј (Бог је њомогао)

Пророк Јелисеј је био ученик пророка Илије. Од Господа је одређен за пророка, а Илија га је увео у пророчку службу. Био је Илијин верни следбеник и удостојио се да види његов одлазак на небеса. Ово је био видљиви знак да је он заиста Илијин наследник. Пророчанску службу у Израиљу је вршио у знаку борбе против многобоштва. У овом послу је продужио дело свога учитеља, који му је у наслеђе оставио свој плашт као символ Божје благодати, заштите и помоћи. Овим плаштом је истовремено чинио многа чудеса. У Књигама о царевима описана су његова чудеса којих има више. Умножио је уље једној удовици; васкрсао је сина жене из Сунама; загађену храну учинио је здравом; умножио је хлеб; исцелио је губавог Немана,

а Гиезија је казнио губом; његовом заповешћу секира плива у води ... У рату против Сирије одиграо је велику улогу. Успео је унапред да предвиди све намере непријатеља, које су увек биле осујећене. Сиријци су га једном били опколили у граду и хтели су да га убију, али су на његову молитву сви ослепели. Једном приликом Сиријци су држали град Самарију у опсади дуго времена. Завладала је глад, тако да су жене јеле своју децу. Цар израиљски Јоас послао је људе да убију пророка Јелисеја, јер је мислио да је ова несрећа дошла пророковом кривицом. Међутим, Јелисеј је прорекао да ће још сутра у граду бити хране у изобилју. И заиста, чудо се догодило. На речи пророкове молитве: „*Госјод учини ње се у околу сиријском чу луја кола и коња, и велике војске, ње рекоше један другом: ејџо цар Израиљев најмио је на нас цареве хетјејске и царе мисирске да ударе на нас*“ (2 Цар 7:6), опсада је дигнута и народ се спасао од сигурне смрти захваљујући молитвама Јелисеја пророка.

Цар Јуј (841–814) је најпре био војвода у војсци. По Божијем наређењу њега је за цара помазао један од Јелисејевих ученика. Војска га је одмах прогласила за цара. После тога Јуј је кренуо са војском на цара Јорама. Јуј је убио Јорама. Убио га је стрелом у пољу код Навутејевог винограда. У овом сукобу такође је био рањен јудејски цар Охозиа и од задобијених рана је умро. Када је Јуј дошао у град Језраел наредио је да се убије царица Језавеља, Ахавова супруга. Њено мртво тело су пси растргли. Становници града Самарије поубијали су 70 Ахавових синова. Тако је сасвим била истребљена Ахавова династија. Испунило се Илијино пророчанство о уништењу дома Ахавова. Цар Јуј је такође много радио на истребљењу Валовог култа, прогонећи Валове свештенике, а храмове и кипове је спаљивао и рушио. „*Тако Јуј истјреби Вала из Израиља*

... али не одсѣјуи од греха Јероваома, од злaйних ѿцелaцa, који бијаху у Веѿиљу и Дану” (2 Цар 10:28–29).

Јујева династија, односно породица, дала је укупно пет царева на израиљском престоу. То су Јуј, Јоахаз (814–798), Јоас (798–783), Јероваам II (783–743) и Захарија (743). Изузев цара Јуја, о којем се опширније говори, о осталим царевима из Јујевог династије не зна се много. Само се зна да су сви они водили дуге ратове против Сиријаца. Јоахаз је због безбожничтва био угњетаван од сиријског цара Азила и његовог наследника Вен-Адада. Јоахаза је наследио син Јоас, у чије време је умро пророк Јелисеј, који је цару прорекао да ће победити Сиријце. Јоаса је наследио цар Јероваам II. Он је успешно ратовао против Сирије и проширио је државне границе. Освојио је Емат и Дамаск.

Цар Јорам (849–841) наследио је у Јудеји свога оца Јосафата. Јорам је био ожењен Готолијом, ћерком израиљског цара Ахава, „... ѿе и он чињаше шѿо је зло ѿрег Госѿогом“, што значи да је у верској политици следовао свога таста. Када је дошао на царски престо, поубијао је своју браћу јер се плашио да му не одзму царски престо. У то доба Јудеју су напали Едомци који су се и одметнули од Јудеја. Такође су Филистеји и Арабљани напали на Јерусалим, опљачкали га и одвели у ропство целу царску породицу осим Јорамовог најмлађег сина Охозиију. Цар Јорам је за своју безбожност био кажњен од Бога: разболео се од „болести црева“, и после две године је умро и сахрањен је у „граву Давидову, али не у гробу царском“ (2 Дн 21:20).

Цар Охозиија (841) наследио је Јорамa. Владaо је само једну годину. За њега је јасно речено да је у владавини ишао путевима свога оца и мајке Готолије. Заједно са израиљским царем Јорамом, ратовао је против сирског цара Азила. У овом рату цар Јорам је био рањен и лечио

се у граду Језраелу. Када је Охозиија дошао да га обиђе, ранио га је копљем цар Јуј. Охозиије је побегао у Мегидон где је од задобијених рана умро. Када је мајка Готолија сазнала за смрт свога сина, поубијала је „сав род царски“ и сама је завладала (841–835). Међутим, у том метежу, Охозиијина сестра је успела да спасе Охозиијиног сина Јоаса кога је првосвештеник Јодај шест година скривао у дому Господњем од Готолије. После седам година, Јодај је Јоаса прогласио за цара (835–796).

Цар Јоас је владао дуго, и у почетку је истребљивао Валов култ. Такође је много учинио на обнављању храма у Јерусалиму. Али, после смрти првосвештеника Јодаја, Јоас је почео уводити многобоштво. Цара и сав народ је Господ казнио. Сиријски цар Азило је напао Јерусалим. Јоас је био принуђен да слободу своју откупи тако што је дао „све злaйно шѿо се нађе у ризницама дома Госѿодњеѿ и дома царскоѿ“ (2 Цар 12:18). После тога „слуге његове подигоше се и убише Јоаса“, а на његово место зацари се син његов Амасиија.

Цар Амасиија (796–781) „чињаше што је право пред Господом, али висине не беху оборене“. Народ је још приносио жртве и кадио на висинама. По доласку на престо Амасиија је казнио убице свога оца Јоаса. Ратовао је против Едомаца, и освојио тврди град Селу. Такође је водио рат против израиљског цара Јоаса (798–783). У том рату Амасиија је био поражен, а Јоас је порушио северни зид Јерусалима, и опљачкао Соломонов храм. Амасиија је био убијен у једној побуни, а његовог сина Азарију (Озија), народ је једногласно прогласио за цара.

Цар Озија (781–740), постао је цар у Јерусалиму када му је било шеснаест година. Владaо је дуго и водио доста успешних ратова против Филистеја, Арабљана и Моаваца. Његову владавину писац карактерише као веома добру,

али, додаје и ово: „Госїод удари цара, ње би зубав до смрїи своје; и живљаше у одвојеном дому“ (2 Цар 15:5). Ова Божија казна снашла је цара јер је покушао за себе да присвоји свештеничку власт. Због болести, последњих седам година земљом је владао његов син Јотам.

Цар Јотам (740–736) наследио је Озију Губавог. У свему је опонашао оца. При крају његове владавине Јудеју су почели нападати израиљски цар Факеј и сиријски цар Ресин. Јотама је наследио његов син Ахаз.

Цар Ахаз (736–716) био је безбожан владар: „Не чинјаше шїио је ѡраво ѡред Госїодом, јер хођаше ѡуїем царева Израїљевих, ѡа и сина свога ѡусїи кроз огањ” (2 Цар 16:2-3). Ахаз је за безбожност кажњен нападом израиљског цара Фекаја и сиријског цара Ресина. Сиријци су повратили град Емат. Ахаз је био принуђен да тражи помоћ и савез асирског цара Тиглатфалазара. Као залог овог савеза, дао му је много сребра и злата из дома Господњег и дома царског. Асирски цар је са великом војском предузео поход и освојио неколико градова у Галаду и Галилеји, сву земљу Нефталимову, а народ је одвео у ропство у Асирију (2 Цар 15:29). Идуће године Асирци освоје Дамаск у Сирији и убију цара Ресина. Чувши да је Тиглатфалазар у Дамаску, цар Ахаз му одлази на поклоњење. После тога када се вратио у Јерусалим наредио је да се у Соломоновом храму направи жртвеник по угледу на онај који је видео у Дамаску. Такође је поскидао многе драгоцене украсе из Соломоновог храма и однео на поклон асирском цару.

Ахазова владавина означава у политичком погледу почетак зависности од Асирије, а у погледу вере, било је то време отпадништва од праве и истините вере.

Проїасї Израїљског царствва

У Израиљском царству после смрти цара Јеровоама II настало је доба нереда и метежа који се, најзад, завршио падом Израиљског царства под власт Асирије. Јеровоама II наследио је син **Захарија (743)**, који је владао само шест месеци. Он је био последњи цар из Јујеве династије. Захарија је био убијен, а за цара је проглашен Салум (743), који је владао само један месец дана. Салума је убио Менајим. **Менајим (742–738)** је одмах по ступању на царски престо био нападнут од асирског цара Тиглатфалазара III (745–727). Цар Менајим је откупио слободу давши асирском цару једну хиљаду таланата сребра. Новац је сакупио у виду пореза од свих богатих људи у Израљу. На тај начин је постао зависан од Асирије.

Цар Фекаја (738–737) је наследио Менајима. Владвао је само две године. Изгубио је живот у једној побуни. Убио га је његов војвода Фекај, који га је наследио на царском престолу.

Цар Фекај (737–732) син Ремалијин, имао је такође рђаву и тешку владавину. У његово доба је асирски цар Тиглатфалазар извршио снажан напад на Самарију. Освојио је више градова а народ одвео у ропство у Асирију. То је почетак коначног пропадања Израиљског царства. Главни узрок пропасти била је међусобна неслога северног и јужног царства. Цар Фекај је био у савезу са сирским царем Ресином против јудејског цара Ахаза који је, опет био у савезу са Тиглатфалазаром, Ахаз, како би спасао себе из тешке ситуације, позвао је у помоћ Асирце, који за кратко време освајају Сирију и Самарију. Због савеза са Сиријцима, израиљски цар Фекај по наговору Асирца је убијен. Убио га је Осија који га је и наследио на престолу. Осија је био уједно и последњи израиљски цар.

Цар Осија (732–724) био је вазал асирског цара, и редовно му је плаћао данак. Осија је покушао да се одметне од Асираца уз помоћ мисирског (Египат) фараона Соја. Међутим, асирски цар Салманасар V (727–722) пошао је са војском на Самарију. У том походу цар Осија је био заробљен и бачен у тамницу, а град Самарија је опседнут војском. Опсада је трајала три године. Самарију ју је најзад освојио Салманасаров наследник, цар Саргон II (722-705). Коначно поробљавање Самарије било је 721. године. Падом Самарије пало је и Израилско царство које је заувек престало да постоји на историјској позорници. Оно је постојало нешто више од две стотине година (921–721).

Пропаст Израелског царства најавили су пророци: Исаија, Осија, Амос и други пророци. Као главни и једини узрок пропасти овог царства јесте: *А што би шло синови Израилјеви зрешити Господу Богу својему. И ходише по уредбама народа које одагна Господ испред синова Израилјевих ... И најбољо чинише шло није право пред Господом, и подигоше ликове и лугове, и каћаху, и службаху жадним боговима ...* (2 Цар 17:7–13). Опомене пророка, које је Господ слао, народ није слушао, него „оставише све зајовести Господа Бога својега, и начинише себи ливене ликове, два штелећа, лугове, и клањаху се свој војци небеској, и служише Валу. И проводише синове своје и кћери своје кроз огањ, и даваше се на врачање и жањање ...“ (2 Цар 17:16–17). За сва ова зла Господ их је предао Асирцима у ропство. Асирци су „довели људе из Вавилона, и из Хуџе, Аве, Емаџа и Сефарвима и населили их у градовима Самарије“ (2 Цар 17:2). Тако је од тог доба у Самарији живело мешовито становништво. У верском погледу, такође нису били јединствени: „начинише себи сваки народ своје богове“, мада су се „бојали Господа“. „Тако ови народи бојаху се Господа и идолима својим службаху“ (2 Цар 17:41). Из тог времена потиче непријатељство

између Јудеја и Самарјана. Јудеји су Самарјане сматрали за нечисте, и зато су их избегавали. Та нетрпељивост се кроз цео Стари Завет продужила чак до времена Господа и Спаса нашега Исуса Христа. Самарјани су себи подигли храм на брду Гаризим, и нису одлазили у јерусалимски храм у Јудеју. Ову међусобну нетрпељивост у Новом Завету измирио је Господ Христос у разговору са женом Самарјанком код Јаковљевог извора: „*Иде време када се нећеће молићи Оцу ни на овој гори ни у Јерусалиму ... Бог је дух, и који му се моле, духом и истином треба да се моле*“ (Јн 4:21-24).

Јудејско царство

Језекија (716–687) Цар Ахава је наследио Језекија. Он спада међу најпобожније царе у Јудеји. За њега је речено: „*И не би такога између царева Јудиних после њега ни пре њега. Јер приону за Господа, не одустуји од њега, него држа зајовести које зајоведи Господ Мојсеју*“ (2 Цар 18:5–6). Његова ревност и оданост огледа се у томе што је „*оборио висине, и изломио ликове и исекао лугове*“. У својој ревности је отишао тако далеко да је чак уништио и змију од мједи, коју је Мојсеј начинио у пустињи као символ спасења побожном народу. Разлог за уништење ове змије јесте тај што су Израилјци почели да јој се клањају као идолу.

Цар Језекија је у почетку своје владавине плаћао данак и био у вазалном положају према Асирцима. Касније им је отказао послушност, што је дало повода Саргоновом наследнику, цару Сенахериму (705-681) да крене са војском на Јерусалим. Језекија је био принуђен да умилостави Асирце тако што им је дао три стотине таланата сребра и тридесет таланата злата и много драгоцености

из храма у Јерусалиму. Када је ово исплатио, почели су преговори. Асирско изасланство је у овим преговорима вређало понос Израјљаца и њихову побожност и саветовали су им да се без борбе покоре Асирцима. Овакве захтеве цар Језекија је одбио по савету пророка Исаије. Осим тога, у помоћ Језекији је дошао Тирак, цар Хуски (Етиопија). Асирски цар Сенахерим у том тренутку није имао много војске за опсаду Јерусалима, и преговори су настављени. Међутим, овде се догодило једно чудо: на молитву цара Језекије и пророка Исаије, „*анђео Госјодњи изађе и ѿби у околу Асирском сјојшину и осамдесет и ѿет хиљада војника* (185.000)“ (2 Цар 19:35). Сенахерим је због овога био приморан да дигне опсаду и врати се у своју престоницу Ниневију. Ускоро је Сенахерим био убијен од својих синова, а на престолу га је наследио цар Асархадон (681–668). Грчки историчар Херодот из Халикарнаса (данас Бодрум у Турској) такође помиње овај догађај (Херодот, *Историја* 2, 141) и каже да је асирска војска приликом напада на Мисир (Египат) била нападнута од мноштва мишева који су изгризли тетиве на луковима и каише на штитовима. Војска је била онеспособљена за ратна дејства. Осим тога и јудејски историчар Јосиф Флавје (умро око 100-те године после Христовог рођења), у делу *Јудејске сјарине* (X, 115), говори да је асирска војска при опсади Јерусалима била покошена заразом куге. Међутим, према Светом Писму, изазивач смрти и помора асирске војске јесте Анђео смрти, који је некада у Египту погубио првенце.

Друго чудо које се догодило за време побожног цара Језекије јесте враћање сенке на сунчаном часовнику за десет подеока натраг. Наиме, цар Језекија се разболео на смрт. После молитве, Господ се јавио пророку Исаји и објавио му да ће цар за три дана бити здрав и да ће ићи у дом Господњи. Цар је, да би се уверио у истинитост

Божјег обећања, затражио од пророка Исаије какав видљив знак. Тада је, на пророкову молитву „*враћшо Госјод сенку за десет коленаца*“ (2 Цар 20:11). Сунчани часовник, о коме је овде реч, вероватно је направљен за време Језекијиног претходника, цара Ахаза. Часовник је урађен по асиро-вавилонском узору, а механизам се састојао од једног обелиска постављеног на ступенасту пирамиду. Обелиск, сходно положају Сунца, бацао је сенку по степеницама пирамиде и на тај начин је показивао време. Када се дан ближио крају, сенка је била дужа. Овде видимо да се на молитву пророка Исаије догодило чудо са сенком на часовнику: Сунце се „*вратило назад*“, тако да се сенка смањила за десет степеника. Исто чудо се помиње у Књиги дневника, 33:31, и код пророка Исаије, 38:8).

Манасија (687–642) био је син цара Језекије и владао је веома дуго у Јудеји. Пошто је у то време Асирија била у великом успону, цар Манасија је био у зависности од ове државе и њених царева, Асархадона (681–668) и Асурбанипала (668–627). Асирија је била најмоћнија држава Старог истока. Заузимала је огроман простор од реке Тигар и Еуфрат све до Египта у Африци. Под јаким асирским утицајем, јудејски цар Манасија је подигао и широм отворио врата многобоштву у својој земљи. Култ бога Вала поново се одомаћио, а сам цар „*клањаше се војсци небеској и служаше јој*“. „*И начини олшаре у дому Госјодњем. И сина својега ѿроведе кроз огањ, и врачаше и гайаше, и уреди оне шшсе договараху с духовима и врачаре*“ (2 Цар 21:4 и 6). Не само да је потпуно занемарио веру у Бога, него је био свирепи тиранин, и зато за њега писац каже: „*Још и ѿраву крв веома многу ѿроли Манасија ѿако да најуни Јерусалим од краја до краја*“ (2 Цар 21:16). Вероватно се овде ради о прогону и убијању оних који су се противили многобоштву, а које је цар сурово кажњавао. Старо предање записано у Талмуду говори да је за време безбожног

цара Манасије мученички пострадао за праву веру велики пророк Божији Исаија. Због свих почињених грехова, цар Манасија је био кажњен од самог Бога. Једно време је био у ропству код асирског цара Асурбанипала. После ослобођења из ропства он се покајао за своје грехе и за сва безбожничтва која је починио, наводећи и себе и народ на грех. Али, без обзира на покајање, он је ипак остао у веома лошој успомени у народу.

Амон (642–640) био је Манасијин син и владао је веома кратко, само две године. За њега писац каже: „*И хођаше њим којим је ходио отац његов, и служиаше њим боговима, којима је служио отац и клањаше им се*“ (2 Цар 21:21). Цар Амон је трагично завршио живот. Убијен је у једној народној побуни. Наследио га је његов син Јосија.

Јосија (640–609) био је последњи побожни јудејски цар. Као такав он се може упоредити са варем Давидом и царем Језекијом. Јосија је постао цар када је имао само осам година. Писац за њега каже: „*Он чињаше шито је право пред Господом, и хођаше свим њимовима Давида оца својега, и не одступи ни на десно ни на лево*“ (2 Цар 22:2). Дошао је на царски престо после владавине двојице безбожних царева. Стање вере у народу било је никакво. Зато Јосија настоји да изврши духовну обнову. Најпре је обновио запуштени јерусалимски храм. Осамнаесте године своје владавине, око 622. почео је оправку храма. Том приликом је првосвештеник Хелкија пронашао „књигу закона“ у дому Господњем. Хелкија је пронађену књигу предао царском писару Сафану који, опет књигу однесе цару Јосији. Чувши шта у њој пише, цар се ожалости, јер је био свестан колико је његов народ и он сам одступио од закона Господњег. Послао је првосвештеника код пророчице Олде да од ње сазна шта ће бити са царем и целим народом. Пророчица Олда је рекла да ће Господ сигурно казнити

Јерусалим и народ целе Јудеје, али то неће учинити за живота побожног цара Јосије.

Цар Јосија је предузео чишћење земље од многобоштва. Он је лично поучавао народ закону Господњем: „*И прочиташа им све речи књиге заветине, која се нађе у дому Господњем*“ (2 Цар 32:2). Затим, народ се заветовао да ће држати и творити све заповести Божије. Истовремено, цар је наредио да се из Соломоновог храма избаце „*све ствари које бежаху начињене Валу и свој војсци небеској; и сали их иза Јерусалима у њољу кедронском*“ (2 Цар 32:4). По свој Јудеји је сакупио многобожачке свештенике и довео их у Јерусалим и забранио им да приносе жртве. Уништио је Тофет у долини синова Еномових“, да не би нико више водио сина својега ни кћери своје кроз огањ Молоху“ (2 цар 23:10). Уништавао све што је подсећало на многобоштво. Затим је у Јерусалиму свечано прослављена Пасха, „*јер не би празнована овако Пасха од времена судија и за све време царева Израилевих и царева Јудиних. Као шито би осамнаесте године цара Јосије празнована Пасха Господња у Јерусалиму*“. „*И тако изврши речи закона написане у књизи коју нађе Хелкија свештеник у дому Господњем*“ (2 Цар 23:24).

Јосијине реформе које су изведене у циљу враћања побожности у народ су од великог значаја. Међутим, многобоштво није било лако истребити. Господ је преко пророка најавио казну за сав народ због грехова њихових.

Године 609. египатски фараон Нехо II (611-595) предузео је поход на тврђаву Каркемиш на реци Еуфрат у Вавилонском царству. Цар Јосија је са војском изашао пред фараона Неха, и до битке је дошло код Мегидона. Јудејска војска је поражена, а цар Јосија је смртно рањен. Колима је превезен у Јерусалим и сахрањен. Наследио га је син Јоахаз.

Поставља се питање каква је то „књига закона“ коју је пронашао првосвештеник Хелкија у јерусалимском храму? Већина богослова сматра да под „књигом закона“ треба разумети Књигу поновљених закона – пету књигу Мојсејеву. Ово тврђење заснива се на чињеници што се при крају Књиге поновљених закона говори о Божјем благослову којим ће бити обдарени сви они који буду испуњавали заповести Божије. Напротив, безбожници ће примити Божије проклетство (Понз 30). На овакав закључак наводи нас, између осталог и то што се у „књиги закона“ говори о злу које ће Господ допустити на Јерусалим и његове становнике. Даље, из чињенице да је „књига закона“ пронађена и читана од стране првосвештеника и цара пред народом, видимо да је Мојсејев закон био скоро потпуно занемарен. Зато цар Јосија чита у храму окупљеном народу, не цело Петокњижје Мојсејево, већ само „књигу закона“, да би им укратко предочио шта их све чека због отпадништва од праве и истините вере.

Јоахаз (609) на престолу је наследио оца. Владао је само три месеца. Због покушаја склапања савеза са Асирцима, фараон Нехо 2. заробио је у граду Ривли цара Јоахаза и затим га је послао у Египат где је и умро. На његово место Египћани су довел Јоахазовог брата Елијакима, коме су дали име Јоаким.

Јоаким (609–598) био је у вазалном положају према Египћанима. Његова владавина се одликовала тиранијом и суровошћу, јер је морао да даје за порез Египћанима огромне своте новца. У то доба долази до наглог успона Вавилонског царства. Наиме, године 626. Вавилонско царство се осамосталило од Асирског царства. После цара Набополасара долази његов син Навуходоносор (604–562), који је коначно срушио моћно Асирско царство и завладао је целим Египтом. На свом ратном походу из Еипта заробио је јудејског цара Јоакима због неверства и одвео

га у Вавилон у ропство. Ово је било прво одвођење Јудејаца у Вавилонију. Цара Јоакима наследио је син Јоахин.

Јоахин (598) владао је само три месеца. Цар Навуходоносор је овог цара одвео у Вавилон. Заједно са царем у ропство су одведени многи угледни Јудејци. Том приликом је опљачкан и храм у Јерусалиму. Многи драгоцени предмети из Соломоновог храма су однети у Вавилон. Навуходоносор је за цара у Јерусалиму поставио Матанија коме је дао име Седекија.

Седекија (598–587) јесте последњи цар у Јудеји. У почетку је био веран цару Навуходоносору. Касније се од њега одвојио, што је дало повода Вавилонцима да освоје Јерусалим 589. године пре рождества Христовог. Опсада града Јерусалима трајала је осамнаест месеци. Наступила је глад. Вавилонци су најпре продрли у северни део града. Цар Седекија је покушао да побегне кроз царев врт (башту). Војници су га сустигли у Јерихонском пољу. Одвели су га живог цару Навуходоносору у град Ривлу. Навуходоносор је пред Седекијом поклао његове синове, самог Седекију је ослепео и окованог у двоје вериге послао у Вавилон где је касније умро. Навуходоносоров војсковођа Навузардан је дошао у Јерусалим: „И ѿоѿали дом Госѿодњи и дом царски и све домове у Јерусалиму. И зигове унаоколо развали сва војска халдејска, а осѿаѿиак народа шѿио осѿа у зрагу одведе. Само од сиромаша у земљи осѿави који ће биѿи винозградари и раѿиари“ (2 Цар 25:9–12). Из храма су однети: „Лонци и лоѿаѿе и виљушке и кадионице и све судове мједене којима служаху. И клеѿиѿа и коѿлиѿе, шѿио зод беше сребрно. Два сѿиуѿа, једно море и ѿодножје“ (2 Цар 25:14–16). Првосвештеник Сераја, многи свештеници и дворски службеници су поубијани. Тако је почело ропство Јевреја у Вавилону које је, по речима пророка Јеремије, дошло као казна за безбожност и идолопоклонство.

После освајања Јудеје, цар Навуходоносор је за свог управитеља у Јудеји поставио Годолију. Он је био вавилонски намесник у Јудеји и спроводио је њихову управну и извршну власт.

Годолија је имао седиште у граду Миспа. Са народом у Јудеји је остао пророк Јеремија, који је саветовао народ да се не противи надмоћнијем непријатељу. Међутим, против намесника Годолије убрзо је створена завера, и он је био убијен. Убио га је завереник Исмаило. Завереници, плашећи се освете, побегну у Египат и са собом на силу одведу и пророка Јеремију.

Књига о царевима завршава се податком да је вавилонски цар Евил-Меродах, после тридесет и седам година ослободио јудејског цара Јоахина. То је могло бити, највероватније 561. године. Ово је истовремено и последњи догађај који је описан и овим Књигама. Према овом датуму одређује се у науци, отприлике и датум настанка самих књига.

ПРВА И ДРУГА КЊИГА ДНЕВНИКА

Увод

У Светом Писму одмах после Књига о царевима долазе Књиге дневника. Ово је просто природан след, зато што Књиге дневника излажу упоредну или паралелну историју која је већ описана у претходним књигама о царевима, и донекле у Самуиловим књигама. Разлика је једино у томе што писац Књига дневника посебну пажњу посвећује јудејским царевима.

У јеврејском канону Књиге дневника чине једну књигу која има назив *DIVRE HAJ'JAMIM*, што значи „речи дана“. У грчком преводу Септуагинта овај наслов је преведен речју *Παράλειπόμενον*, што буквално значи оно што је изостављено. Овакав грчки назив упућује на чињеницу да Књиге дневника допуњавају оно што је изостављено у осталим историјским књигама Старог Завета.

Време циљ писања књиџа

У библијској науци постоји мишљење да су Књиге дневника дело свештеника и књижевника Јездра. Ова претпоставка није, међутим у потпуности тачна. Јездра је живео, као што је познато средином петог века, а у Књигама дневника износи се родослов кнеза Зоровавеља до шестог нараштаја, а то је отприлике до око 350. године пре рођества Христовог. Јездра, вероватно није могао написати тај податак. На Јездру, као аутора књига,

упућује и чињеница што је крај Књиге дневника истовестан по садржини са почетком Јездрина књиге.

На основу изнетог, једино сигурно што можемо тврдити о писцу Књига дневника јесте то да је он био Јудејац и човек који је веома добро познавао целокупну историју Старога Завета. Књиге дневника су настале после ропства у Вавилону, највероватније крајем четвртог века пре Христа.

Књиге нису написане са циљем да нам изнесу историју, него истовремено да изнесу поуку. Према томе, може се рећи да су ове књиге поука насликана у једном широком историјском прегледу. За писање писац је користио више извора: користио је све канонске старозаветне књиге, почев од Књиге постања до Књига о царевима. Наравно, из тих књига он је вршио избор података које ће узети у своје казивање. То се најбоље види из тога што, када говори о појединим јудејским царевима, наглашава и ставља у први план њихове добре особине. Посебно истиче њихове заслуге за веру и народну побожност, На пример, опширно се говори о храму у Јерусалиму: како су текле припреме за његову изградњу, о уређењу храма. У средишту догађања су јудејски цареви за које се каже да су Давидови наследници, из његове лозе. О лошим странама Давидове владавине овде се не говори, већ се о томе прећутно заобилази. О израиљским царевима се скоро и не говори због тога што је Израиљско царство означавало отпад, нарушавање и државног и духовног народног јединства. С друге стране, Јудејско царство и Јерусалим су ипак остали носиоци народног и духовног јединства и слоге, нешто чега се народ живо сећао и увек опомињао, и у ропству далеко од Сиона и Јерусалима.

Књиге дневника су настале после ропства у Вавилону, дакле, у доба када је давно нестало моћно Давидово царство. Сада, када Јевреји нису имали своју јаку и моћну

државу која их је чинила јединственим, имали су живо предање и сећање на стару славу. Ова идеја их је поново окупљала и уједињавала. То јединство и непрекинуто трајање темељило се физички на Давидовој лози, не само у свештеној прошлости, већ и још више у свештеној будућности, у личности обећаног Месије, чија дивна праслика јесте управо пророк и цар Давид, син Јесејев.

Подела књиге

Књиге дневника по својој садржини деле се на четири дела:

- I. 1–9. главе, су родословне таблице од Адама до Давида
- II. 10–29 глава јесте опширна историја цара Давида, до ступања на царски престо цара Соломона
- III. 2 Дн 1–9, говоре о цару Соломону, и
- IV. 2 Дн 10–36, доноси историју јудејских царева од Ровоама до указа персијског цара Кира 538. године пре рођества Христовог.

КЊИГА ЈЕЗДРИНА

Књига Јездрина по својој садржини и особинама стоји у тесној вези са Књигама дневика и Књигама о царевима. У изворном јеврејском тексту ова књига је сачињавала са Књигом Немијином једну књигу. У латинском преводу Вулгата (– дело блаженог Јеронима крајем 4. века после рождества Христовог) постоји Прва и Друга књига Јездрина, јер се под Другом књигом Јездрином, уствари подразумева Књига Немијина. У грчком преводу Септуагинта (Седамдесеторица) налазе се као посебне књиге, Јездрина и Немијина.

Писац књиге Сматра се сасвим оправдано да је писац књиге свештеник и књижевник Јездра. Међутим, Јездрину књигу у целини, каква она јесте данас, није написао само Јездра. За писање књиге употребљено је више писаних извора, од којих су најважнији следећи: 1. Јездрине писане успомене (Језд 7:28–9:15) у којима он о себи говори у првом лицу једнине; 2. генеалогije и регистри (Језд 2:10; 18–44, и 3. изводи из службених докумената који су написани на арамејском језику (Језд 6:18–7; 7:12–26). У сваком случају, Јездра је писац главног дела књиге која носи и његово име. Каснији додаци овој књиги и њено коначно обликовање припада писцима и приређивачима који су живели крајем 4. века пре рождества Христовог.

Јездра

Јездра је био свештеник и књижевник, и унук прво-свештеника Сераје, који је убијен када је цар Навуходоносор освојио Јерусалим 587. године. Иначе, Јездра је био веома образован човек, и одличан познавалац Мојсејевог закона и уопште свештене историје Старог Завета и по томе је добио надимак књижевник (јевр. соферим). Јездра је добио одобрење од персијанског цара Артаксеркса I (465–425) око 458. године да може да изведе другу групу Јевреја из ропства. Истовремено, он је од истог цара био овлашћен да организује живот Јевреја у Јудеји и Јерусалиму, како друштвени живот тако и верски. Јездра се заиста истински прихватио овог посла. Вратио се из Персије у Јерусалим и одмах је почео најпре да уређује црквено-богослужбени живот. Он је поучавао народ јавним читањима давно заборављеног Мојесејевог закона. Такође је успео да реши велики проблем мешовитих бракова код Јевреја. Јездри се, осим тога приписује састављање и уређивање старозаветног канона светих књига. Он је овај веома значајан и важан посао радио уз помоћ Велике синагоге. Из Јездриног времена потичу такозвани књижевници, који су касније, због пуког формализма у свом раду и схватању, били омрзнати у народу. Чак их је сам Господ наш Исус Христос оштро укоревао и осуђивао.

Садржина књиџе

Велики пророк Исаија назива персијанског цара Кира (558–529) помазаником Господњим, и још прориче да ће управо он ослободити Израилце из ропства (Ис 45:1). Исаијино пророчанство се заиста и испунило. Године 538. пре рождества Христовог цар персијански Кир је издао

указ (закон) по којем се Јевреји могу вратити у своју земљу. Цар Кир им је још дозволио да у Јерусалиму могу поново саградити свој храм. Овим указом се уствари испунило пророчанство Јеремије пророка да ће робовање у Вавилону трајати седамдесет година (Јер 29:10).

Први повратак Јевреја из ропства у Вавилону био је на челу кнеза Сасаравасара. О Сасаравасару не говори се ништа више у Јездриној књиџи. Само се каже да му је цар Артаксеркс дао све свете сасуде однете из јерусалимског храма у укупном броју од пет хиљада и четири стотине златних и сребрних.

После тога се помиње кнез Зоровавељ, син Салатиллов и свештеник Исус, син Јоседеков. Предвођени њима, у Јудеју су се вратили многи свештеници, левити, певачи, нетинеји (слуге који су помагали левитима). Укупан број повратника био је 42.360 особа.

Када су дошли у Јерусалим, одмах су, предвођени Зоровавељем и Исусом, седмог месеца те године подигли олтар на коме су принели жртве и прославили су празник Сеница. Ускоро су, друге године, другог месеца по повратку поставили темеље за други, нови храм у Јерусалиму. Међутим, зидање храма било је ометано од стране Самарјана. Самарјани су најпре тражили да и они узму учешћа у изградњи новог храма. У том захтеву су били одбијени. Овим поступком су били увређени и оптужили су Јудејце код Персијанаца да ће се ови одметнути од царске власти ако се Јудејима дозволи изградња храма. Персијански цар, заиста уважи ове оптужбе и забрани даље зидање храма. Овај прекид градње храма трајао је више од петнаест година, све до друге године владавине персијанског цара Дарија I Хистапа (526–486). Изградњу храма умногоме су подстакли пророци тога доба, Агеј и Захарија, који су духовно крепили клонули народни дух у великим искушењима.

Храм је најзад био завршен око 515. године и свечано освешан. Народ је том приликом свечано прославио Пасху.

Други храм, или Зоровавељев храм грађен је са прекидима више од двадесет година. По својој величини и мерама био је већи од Соломоновог храма, али зато није био лепше и богатије украшен. Међути, познато је да је слава овога храма превазишла славу Соломоновог храма, јер је у њега улазио Спаситељ света, Господ и Спас наш Исус Христос.

Други њовраиџак Јевреја из роиџива

Другу групу Израиљаца из ропства вратио је свештеник и књижевник Јездра. Одобрење за овај значајан подухват добио је од персијанског цара Артаксеркса. Сам Јездра је непосредно пред поваратак извршио извесне припреме: сакупљао је прилоге у злату и сребру, сакупио је преостале свете сасуде из храма, и седме године владавине цара Артаксеркса, око 458. првога дана првога месеца нисана, кренуо је према Јерусалиму. Путовање је трајало четири месеца. Дошавши у Јерусалим, предао је у храм све сакупљене прилоге, затим је одмах почео са реформама верског и грађанског живота у Јудеји.

Прво питање које је требало решити јесте питање мешовитих бракова Јевреја са женама туђинкама. Јездра је ово питање решио тако што га је појединачно испитао и сазнао је да је велики број угледних људи, грађана, народних кнезова било ожењено туђинкама. Због тога је Јездра био веома ожалосћен: *И раздра хаљине своје и њлашиџ, чуџа косу са џлаве, и за време вечерње жрџиве он се, у име целоџ народа иџовевдио Боџу:* (Језд 9:5–15). После овога код храма у Јерусалиму је одржан велики народни збор, за време док је падала обилна киша. На збору је донета одлука да сваки народни кнез у својој области пронађе

случајеве мешовитих бракова, и да их пријави. Тако је и учињено. Пронађено је да је било укупно једну стотину и тринаест мешовитих бракова. Међу њима било је чак и неколико свештеника. Одлучено је, и сви су пристали, да ће се раставити од својих супруга туђинки.

Значај Јездре

Целокупни Јездрин рад је од великог значаја. Он је био веома учен и образован човек, „књижевник и вешт у закону Мојсејеву“ (Језд 7:6). У погледу обнављања и јачања вере у народу, он је такође учинио много. Јездра је лично бирао и постављао судије у народу. Организовао је самостални народни живот у Јудеји после ропства. Нарочиту мудрост је показао решавањем крупног и осетљивог питања мешовитих бракова. Мешовити бракови су строго забрањени одредбама и прописима Мојсејевог закона. Кроз мешовите бракове постојала је могућност за нарушавање народне чистоте, као и отворен пут за продор идолопоклонства и многобоштва у народ. Када се све ово има у виду, онда је значај рада свештеника и књижевника Јездре заиста веома велики.

КЊИГА НЕМИЈИНА

Немијина књига је у старозаветном канону чинила са Књигом Јездрином једну књигу и звала се Књига Јездрина. Отуда у латинском преводу Вулгата и потиче за ову књигу назив „Друга књига Јездрина“. У грчком преводу Седамдесеторице тумача књига има наслов **Εσδρας**, а данашњи јеврејски назив **EZRA**, значи „утеха Господња“. Стари словенски назив јесте **Књига Јездри**.

Писац књиге

Што се тиче писца књиге, ту се не може ништа поуздано рећи. Међутим, треба имати у виду да Књига Немијина заједно са Књигом Јездрином и Књигама дневника сачињава једну временску и књижевну целину. Према томе, писац или писци Књиге Немијине, писци су и Књиге Јездрине и Књига дневника. Оно што се поуздано зна јесте то да је Немија несумњиво написао главни део књиге која носи његово име. То су уствари Немијина сећања (мемоари), која је он марљиво записивао. Осим Немијиних записа од којих је књига састављена, такође су присутне генеалогичке или родослови и регистри имена, који су касније придодати Књиги Немијиној. У свом садашњем облику Књига Немијина потиче највероватније с краја 4. века пре рођества Христовог.

Циљ писања књиџе

Књиџа је написан са основним циљом да се настави и допуни излагање онога што је већ започето у Јездриној књиџи: да се изнесе Јездрин рад на уређењу црквеног и верског живота у Јерусалиму и Јудеји. Затим, обнављање града Јерусалима и његових зидова трудом и залагањем самог Немије.

Књиџа се, с обзиром на садржину, може поделити на два дела:

- I. 1–7. главе, говори о Немијином путовању из града Сузана (Суза) у Персији до Јерусалима, као и опис обнављања Јерусалима и његових урушених зидова, који су га некада опасивали,
- II. 8–13. главе, описује рад Језде и Немије на духовном, моралном препороду и благостању народа.

Иначе, Немијина књиџа је занимљива по много чему. Она нам излаже историју Израиљаца после ропства у Вавилону: како су Израиљци обновили „град Давидов“, како су после дугогодишњег робовања и странствовања у туђини поново уредили и организовали духовни живот по начелима Мојсејевог законодавства. Несумњиво је да заслуге за сав овај рад припадају двојици људи, Јездри и Немији. Њиховом заслугом и трудом Израиљци су доживели духовни препород, који им је био неопходан после ропства.

Немија обнавља Јерусалим

Савременик Језде био је Немија, син Ахалијин и у персијској служби, управитељ Јудеје. Потиче из Јудиног племена, а у Персији је био пехарник код цара Артаксеркса Лонгимана. Двадесете године владавине Артаксеркса

(445), месеца кислева (новембар-децембар), Немију је у граду Суза где је живео, посетио један Јеврејин из Јудеје и испричао му да је град Јерусалим у веома бедном стању. Чувши ово, Немија се усрдно молио Богу да се Он смиљује и опрости народу све кривице (Нем 1:5–11). Од цара Артаксеркса добио је одобрење да може обновити Јерусалим и још га је цар поставио за управитеља (тирсата) у Јудеји.

Прво што је Немија учинио по свом доласку у Јерусалим јесте то што је ноћу, јашући на коњу и у пратњи неколико људи, обишао порушене зидове Јерусалима. Народ се потом прихватио посла око подизања зидова. Међутим, и овога пута било је много оних који су свим силама покушали да омету обнављање града. На челу незадовољника помињу се: Санавалат Ороњанин, Товија и Гисем Арапин. Они су најпре исмејавали и саму замисао о обнови храма, а када им то није успело, окупили су наоружане војнике. Немија је такође наоружао своје раднике: половина радника је одбијала нападаче, а друга половина је обављала зидарске послове (Нем 4:16). У пословима је узео учешћа и првосвештеник Елијасив и све свештенство које се, истовремено молило Богу за успешан завршетак радова на обнови зидина града.

Самарјани нису престајали да ниподаштавају обнову града. Градња зидова Јерусалима завршена је за педесет два дана у месецу Елулу (август-септембар). Обновљени зидови Јерусалима свечано су освећени са радошћу, хвалом и песмама уз кимвале, и постављени су чувари на градским вратима.

Обнављање Јерусалима је од великог значаја за Израиљце. Јерусалим је поново постао њихов град сигурности и заштите од свих непријатеља и од сваке опасности, ма с које стране она долазила. Град је опет постао символ духовне и народне припадности Израиљаца.

Раг на духовном блаґосијању народа

Немијин повратак у Јерусалим пада тридесет године после Јездриног доласка. Сада су они заједно почели да раде на духовној и моралној обнови народа. На Празник труба, првога дана, седмога месеца Тишри, сакупио се народ, „*И рекоше Јездри књижевнику да донесе књигу закона Мојсејева ... И донесе Јездра свештеник закон њред збор ... и чийа га на улици*“, са њовисоког месиа. „*И други левити њоучаваху народ закону ... и разлагаху смисао, да се разумеваше шћо се чийаше*“ (Нем 8:1-2; 7-8). Читајући закон, открили су да управо у то време пада празник Сеница и свечано су га прославили, први пут после повратка из ропства у Вавилону.

Ово јавно читање из Мојсејевог закона пред целим народом је посебно важно. Закон је не само читан пред народом јавно, већ су поједина места објашњавана и тумачена. Дуги боравак у ропству учинио је да се много тога заборавило. Требало је поново у свести људи оживети веру и подсетити их на Божије заповести. Ово се постизало честим читањем из законских књига. Из тог времена потиче обичај да се сваке суботе чита по један одељак из законских књига (Тора). Свештеник Јездра је био књижевник и веома је добро познавао старозаветне списе и радио је на њиховом критичком приређивању и издавању. Осим тога, Јездра је хтео овим јавним читањем закона да изазове и јавно покајање народа. У томе је имао успеха: народ утврђује завет са својим Богом. они који су били ожењени странкињама, брзо их напуштају. Народ се обавезује да ће својим прилозима помагати и издржавати левите, свештенике и храм.

Још је Немија у духу Мојсејевог закона извршио и неке друштвене реформе у народу. Многи богатији Јевреји су узели сиромашне људе у неку врсту ропства, због

невраћених дугова. Немија је такве приморао да сиромаше ослободе. Још је истицао свој лични пример, као углед другима. За време своје управе која је трајала дванаест година, он није узимао свој оброк који му је по закону припадао, већ је за својом трпезом давао храну за једну стотину и педесет људи.

Све Немијине и Јездрине реформе имале су великог успеха. Немија се после дванаест година бављења у Јудеји враћа у Персију, око 433. године. Његово одсуство из Јудеје искористили су незадовољници који су погазили и прекршили дати завет. Сам првосвештеник Елијасив је допустио свом пријатељу Товији да се настани у трему храма у Јерусалиму, где су стајали свети сасуди и прилози за храм. Учињени су нажалост и други преступи: није плаћан удео за левите и свештенике који је био неопходан за њихово издржавање. Није празнована субота. Израилци су се и даље женили туђинкама, а деца им нису знала јеврејски језик. Видећи све ово, Немија је био принуђен да строгим мерама поново васпостави веру. Сам каже: „*Зашћо их карах и њовах, и неке између њих бих и чуѡх, и заклекх их Боћом ...*“ (Нем 13:25).

КЊИГА О ЈЕСТИРИ

Књига о Јестири спада у ред најпоштованијих књига код Јевреја у Старом Завету, заједно са Књигом о Руту, Песмом над песмама, Проповедником и књигом Плач Јеремијин. Наведне књиге су због особитог поштовања и популарности читане о великим празницима. Књига о Јестири добила је име по главној личности о којој се у њој говори, а то јесте Јестира, или Адаса, супруга персијског цара Ксеркса (486–465). Јестира је по народности била Јеврејка. Јеврејско име књиге јесте **ESTER**, звезда. Грчки наслов је **Εσθηρ**, а латински **Ester**.

Писац књиџе

Писац је непознат. Међутим, на основу чињенице да су у књизи употребљене извесне персијанске речи, и да писац добро познаје обичаје на персијанском двору, закључује се да је писац живео у Персији. Ова претпоставка је исправна, јер је тако нешто верно могао описати само очевидац. Због овога су Јевреји у старини ову књигу приписивали Мардохеју, Јестирином рођаку који је живео у Персији. Неки, опет књигу приписују свештенику и књижевнику Јездри, или чак неком од чланова Велике синагоге. Ово су само претпоставке, пошто се ништа сигурно не зна о писцу.

Време настанка књиџе такође је веома тешко тачно утврдити. Догађаји описани у књиџи односе се на време персијанског цара Ксеркса (486–465), који је у Европи познат по својим ратовима у Грчкој. Питање је сада, да ли је и писац Књиџе о Јестири био Ксерксов савременик. По свој прилици, писац није био савременик Ксеркса јер, догађаје из његове владавине описује као већ прошле. Има научника који сматрају да је књиџа настала и коначно уобличена у 2. веку пре Христовог рођества, у доба јелинизма, који је трајао од краја 4. века и захватио је све земље Старог истока. По другим мишљењима, Књиџа о Јестири је настала половином 2. века (око 150. године), за време Макавеја. Међутим, ниједна нити друга временска одредница нису сасвим сигурне и у науци од свих прихваћене.

Књиџа о Јестири написана је са циљем да покаже свеколико Божје старање о Израиљу који је живео далеко од своје отаџбине, у туђем свету. Господ промишља о свом народу, и избавља га на, нама често пута недокучив начин. У књиџи је такође описано и објашњење како је настао и установљен празник Пурим.

Постоје два текста Књиџе о Јестири:

1. краћи текст на јеврејском језику, који је старији, и
2. дужи текст у преводу на грчки језик. Грчка верзија текста је за једну трећину дужа од текста у јеврејској Библији.

Додатак на грчком језику је каснијег порекла. У црквенословенском преводу постоје извесни неканонски додаци, којих нема у српском преводу Ђуре Даничића.

Персијански цар Ксеркс (Асвир) приредио је треће године своје владавине гозбу у Сузи за своје великаше. Гозба је трајала стотину и осамдесет дана. Цар се вероватно припремао за рат против Грка у Европи. Његова супруга, царица Астина такође је приредила гозбу за жене. У току гозбе цар је затражио да му доведу царицу да би је представио званицама. Царица је одбила позив, на што се цар наљутио и по савету седам мудраца са Мемуканом на челу, одузме супрузи звање царице: „*Јер ће се дело царичино разићи међу све жене ѿа ће ѿрезирајући мужеве своје џоворећи: цар Асвир зајоведи да доведу царицу Асиину, а она не гође*“ (Јест 1:17).

После три године цар нареди да се сакупе у престоници Сузи најлепше девојке из царства да би међу њима изабрао једну за жену. По Божијем промислу била је изабрана Јестира (персијански Адаса). Јестира је остала без родитеља и о њој се старао њен брат од стрица, Мардохеј, из племена Венијаминовог. Мардохеј је стекао заслуге откривши једну заверу против цара. Ово је било записано „у књиџу дневника пред царем“ (Јест 2:23).

Аманова завера

Аман је постао први човек на царском двору. Цар је заповедио да се Аману одаје посебно поштовање, тако што ће му се сви клањати до земље када пролазе поред њега. Мардохеј се није покорио овој заповести, што је дало повода Аману да смисли заверу против њега и свих Јевреја у персијској држави. Да би изабрао најпогоднији дан у години за крвави обрачун са Јеврејима, Аман је бацио жреб (коцку) /пур/. Коцка је пала на дванаести дан месеца

адара. Аман је одмах код цара издејствовао указ којим се наређује да се тринаестог дана месеца Адара изврши убијање свих Јевреја у Персији. Када је Мардохеј чуо за ово, ожалостио се и обукао се у кострет. Обратио се за помоћ царици Јестири да она утиче на цара да спасе Јевреје од погрома. На персијанском двору био је обичај да нико не сме отићи цару без позива. Царица је ипак отишла и цар јој је обећао да ће доћи код ње на свечани обед заједно са Аманом. У међувремену, Аман је већ био спремио у двооришту вешала за Мардохеја. Исте ноћи десило се да цар није могао да заспи, па је наредио да му се чита књига дневника. Наишао је на место у дневнику где је записано да је Мардохеј открио заверу, и како га за то ничим није наградио. Сутардан је питао Амана „шта треба чинити човеку кога цар хоће да награди“. Аман је, мислећи да се награда односи управо на њега, предложио највеће почести. Цар му је затим наредио да награди Мардохеја, тако што ће га обученог у свечано одело, на коњу водити улицама Сузе и викати: „Овако бива човеку кога цар хоће да прослави“ (Јест 6:11).

На обеду који је Јестира приредила цару Асвиру, царица је замолила да њен народ буде поштеђен, а оптужила је, с друге стране Амана као злочинца. Цар је био љут на Амана, и наредио је да га обесе на вешала која је Аман био припремио за Мардохеја.

Усјанова њразника Пурим (коцка)

Мардохеј је на двору замено Амана у звању и почастима. Иако је био на том високом положају, он није могао опозвати указ против Јевреја, јер се „царска не пориче“. Мардохеј се потрудио да тај указ буде ублажен. Наиме, издат је други указ који је дозволио Јудецима да се могу

бранити, односно, да се припреме за одбрану. Када је дошао тринаести Адар, који је Аман одредио, Персијанци су напали Јевреје. Јевреји су се успешно бранили уз помоћ царских чиновника. У Књиги о Јестири се каже да је погинуло 75.000 Персијанаца у обрачуну са Израиљцима. Још се каже, да због тога многи од многобожаца „постављаху Јудејци, јер их попаде страх од Јевреја“: (Јест 8:17). Тако је Аманова завера била у потпуности осујећена, и постигла је сасвим други исход. Господ је и овога пута спасао Јудеје од сигурне смрти. Заслуга за ово избављење припада Мардохеју и царици Јестири.

За Јудеје који су живели у расејању (диаспора) у свим деловима персијанског царства, овај догађај је био веома значајан и они су га се увек радо сећали. У спомен на њега, установљен је празник Пурим, који се слави 14. и 15. дана месеца Адара.

Закључак

Књига о Јестири код Јевреја и данас ужива велико поштовање. Чита се сваке године на празник Пурим. Постоје и извесни обреди који се врше тога дана. Док се чита Књига о Јестири у синагоги, без предаха се изговарају имена десет Аманових синова. Када се приликом читања помене Аманово име, сви присутни, у знак незадовољства, ударају ногама и пуштају крикове. Затим, народ прави нешто као вешала на којима вешају Аманову статуу. Празнично славље је изразито веселог карактера. Размењују се поклони. Уочи празника се пости један дан. То је Јестирин пост.

Изабрана библиографија

- Библија, Москва 1956.
Biblija, Zagreb 1974.
Д. Глумац, Библијска археологија, Београд 1954; репринт, Србиње-Београд 2000.
З. Косидовски, Библијске легенде, Београд 1977.
Д. Марић, Историјске књиге Старог завета /скрипта, без године издања/
В. Миросављевић, О Палестини и старим Јеврејима, Сремски Карловци 1906.
Т. Радовановић, Библијска повесница, Београд 1931.
Т. Радовановић, Еволуција месијанизма у Старом завету, Београд 1925.
Т. Радовановић, Лекције из Светог писма, Београд 1930.
А Радовић, Тумачење Старог завета кроз векове, Београд 1979.
Стари Исток, ауторизована скрипта у редакцији В. Н. Дјакова и С. И. Коваљова, прев. са руског М. Панић, Београд 1972.
Д. Соколов, Библијска историја, Београд 1969.
И. Ђирић, Увод у Књигу о судијама, *Бољословски гласник* 21, год. 11, 1–25, 118–144, Сремски Карловци 1912.
Р. Ракић, Библијски речник, Београд 1994.
Р. Ракић, Библијска енциклопедија, Србиње-Београд 2004.
Енциклопедија православља 1-3, Београд 2002.
Епископ Атанасије (Јевтић), Света земља – историја и есхатологија, На путевима Отаца 2, Београд 1991, 5–20.

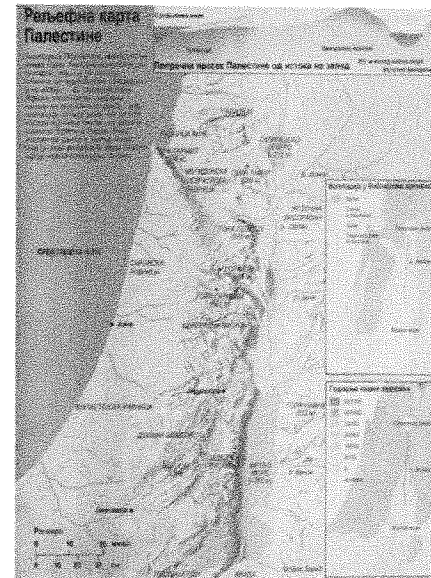
Попис земљописних мапа

1. Стари исток
2. Воде Палестине
3. Планине и равнице у Палестини
4. Насељена места у Палестини
5. Староседеоци Палестине
6. Пут у Обећану земљу
7. Простор дванаест племена
8. Два царства
9. Вавилонско царство

Стари Исток¹

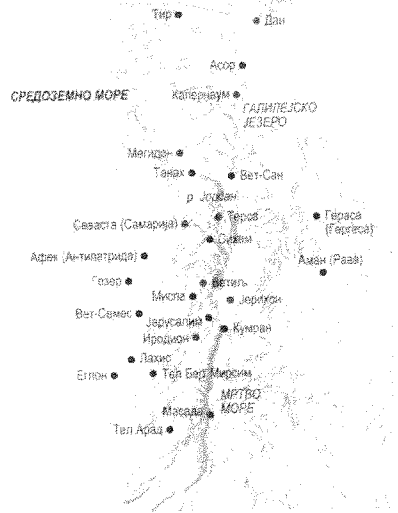

Релјеф и хидрографија

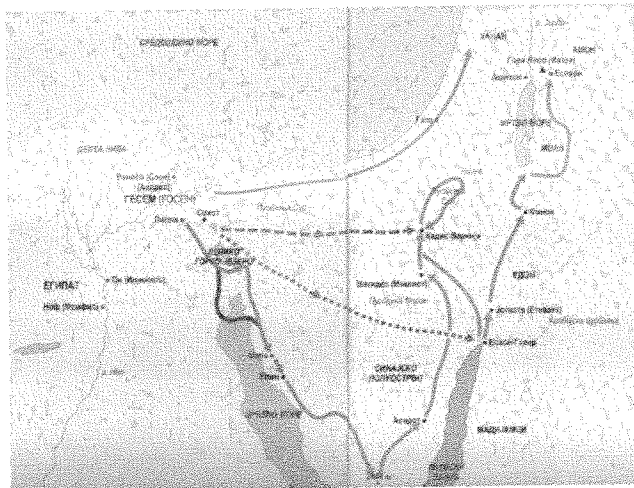

¹ Карте су из: др Тим Даули, *Библијски атлас*, редакција протођакон Радомир Ракић, Југословенско библијско друштво, Београд, 2000.

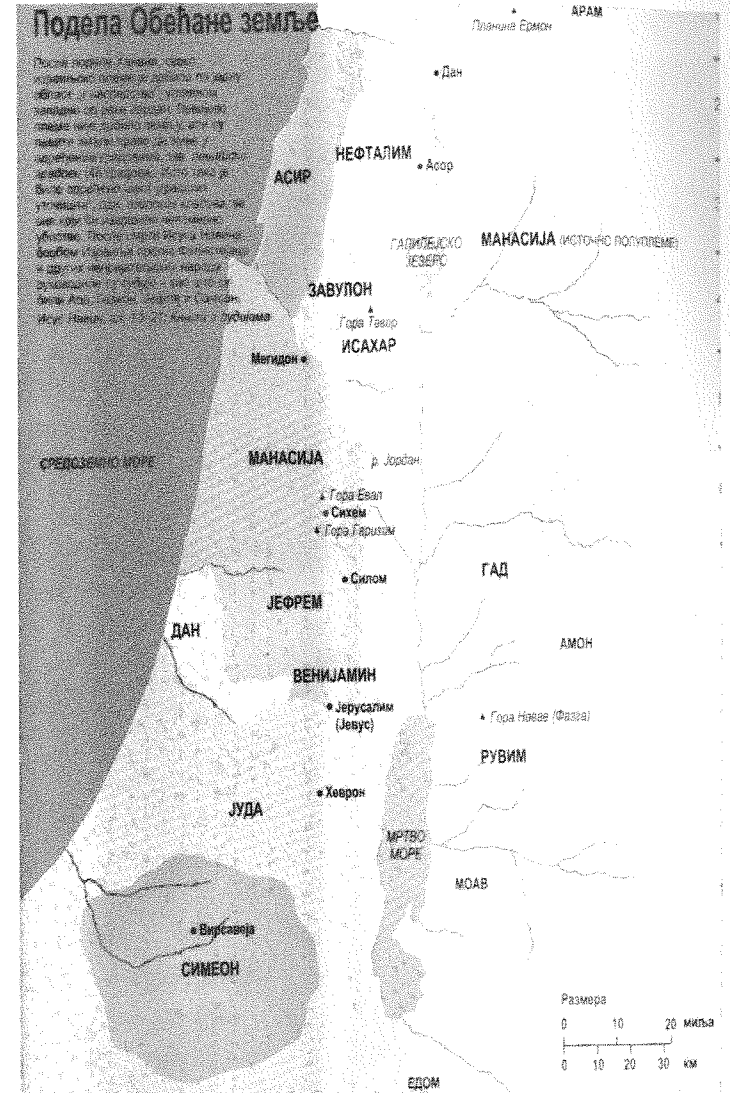
Насељена места

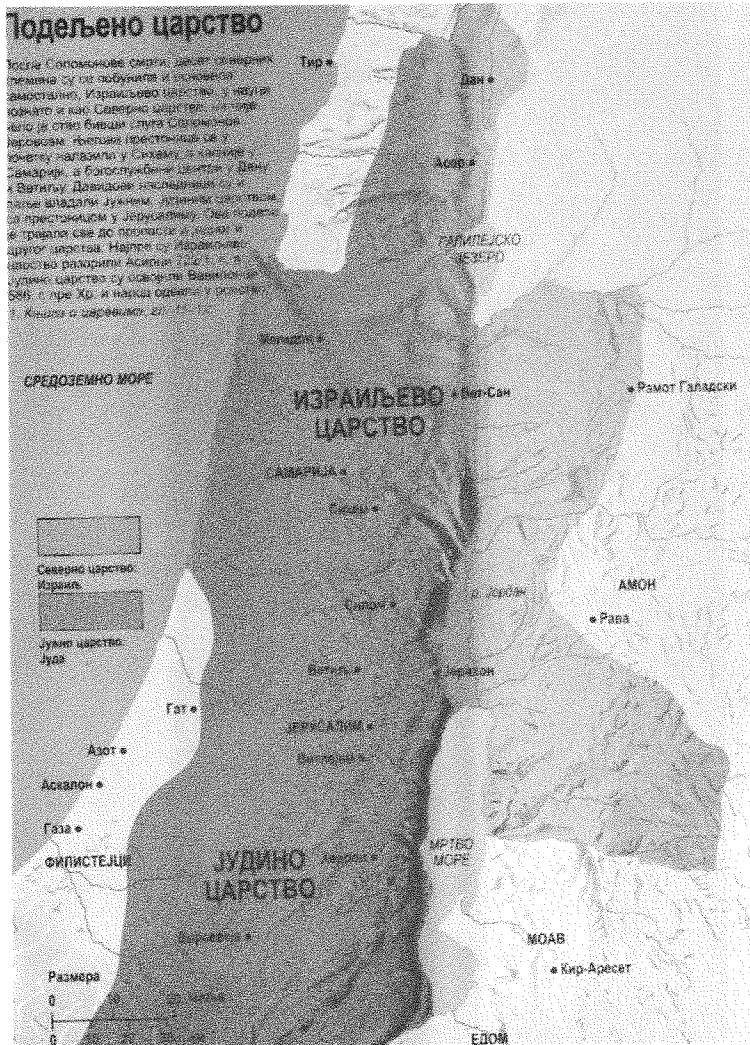
Пут у Обеану земљу

Дванаест племена

Подељено Царство

Вавилонско царство

Карта 14
Вавилонско царство
 око 600 г. пре Христа

Године 612. пре Христа Вавилонци су освојили асиријску краљевину Нинију (Нинија), а 586 г. потпуно Египћани код Копенхаве. Вавилонски цар Набузданносор је разорни Јерусалим 586 г. пре Христа и одвео у робство вођану јудејску становништва. Тако је окончано Јудино царство.

2. Књига о царевима, гл. 23-25.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

27.242(075.8)

ПОПОВИЋ, Радомир В.

Историјске књиге Старог завета / Радомир В. Поповић. -
2. изд. - Београд : Академија Српске православне цркве за
уметност и конзервацију, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 119
стр. : илустр. ; 20 cm

ISBN 978-86-86805-04-1

I. Библија в. Свето писмо. Стари завет - Егзегеза
а) Свето писмо. Страи завет - Егзегеза

COBISS.SR-ID 226712839